

עטרת שלמה - ליקט מדברי רבנן ותלמידיהון בשבחי של מו"ר הרב שלמה גורן:

ליקוט ועריכה: הרב שי הירש, מכון מחקר תורני "תורת שלמה" – ע"ש הרב שלמה גורן¹

17. הרב עובדיה יוסף	1. הרב אברהם יצחק הכהן קוק
18. הרב אברהם שפירא	2. הרב איסר זלמן מלצר
19. הרב יהודה עמיטל	3. הרב משה אביגדור עמיאל
20. הרב שלמה דיכובסקי	4. הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג
21. הרב ישראל מאיר לאו	5. הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל
22. הרב שאר ישוב כהן	6. הרב משולם ראטה
23. הרב דב ליאור	7. הרב עובדיה הדאיה
24. הרב חיים דרוקמן	8. הרב שמואל יוסף זוין
25. הרב שלמה אבינר	9. הרב אליעזר יהודה וולדינברג
26. הסכמות ומכתבי ברכה מאת הרב גורן שנדפסו בספריהם של גדולי תורה.	10. הרב אלימלך בר שאול
27. שימושה של תורה – לקט סיפורים וזיכרונות.	11. הרב דוד כהן - הרב 'הנזיר'
28. חתימה.	12. הרב יוסף אליהו הנקין
	13. הרב צבי יהודה הכהן קוק
	14. הרב יהודה זרחיה סג"ל
	15. הרב חיים סינוואני
	16. הרב שלמה זלמן אורבעך

1. "יהיה מן היחידים העומדים לנס בין גדולי ישראל גאוני הדור" - הרב אברהם יצחק הכהן קוק, הרב הראשי לישראל וראש ישיבת 'מרכז-הרב':

בקשת לתמיכה כלכלית עבור 'העילוי המצוין בשכל ישר וכישרונות מפליאים':

בשנת ה'תרצ"ב, בהיות הרב גורן (גורונצ'יק) בן חמש-עשרה ובטרם נסמך להוראה, כתב אודותיו הרב קוק אל הרב שלמה אהרונסון, רבה של תל-אביב-יפו:

יום ד' לחדש סיון תרצ"ב. לכבוד ידי"נ הרב הגאון הגדול מוהרש"ה אהרנסון שליט"א המוצד"ק עיה"ק יפו, ת"א והמחוזות, שוי"ר. אחדשה"ט באה"ר, ראיתי בזה להודיע לכ"ג את יקרת ערכו של הבחור הצעיר העילוי המצויין בשכל ישר וכישרונות מפליאים מר שלמה בהרב ר"א גראנצ'יק, מי

¹ מהדורה ראשונית (טבת ה'תשע"ז). ניתן להפיץ בשמחה לזיכוי הרבים. נלקט ונערך לכבוד דמות השנה בחמ"ד לשנת ה'תשע"ז, מו"ר הגר"ש גורן זצ"ל.

נשמח לקבל תוספות והערות: מכון תורני תורת שלמה - Toratslomo@gmail.com, הרב שי הירש. למאמרים ושיעורים נוספים ניתן לבקר באתר www.yeshiva.org.il שירת רש.

שהוא עומד להיות לנס ותפארת בישראל, כשלא יהיו לו מפריעים. ע"כ אין לשער גודל העניין לחזק כלי חמדה כזה. ומצדי הנני מוכן לקרבו בכל... אבל הסיפוק החמרי לפי מצוקת הזמן ע"ז צריכים אנו להסתייע. ואם כבוד הדר"ג מוצא לזה אפשרות בע"ה - אין לנו מידה טובה ממנה. ידי"נ דוש"ת באה"ר חותם בברכת הרגל הבעל"ט, אברהם יצחק הכהן קוק (מובא אצל מישלוב, מתוך אר"ג, מכתבי המלצה והסכמות אישים)

הסכמת הגרא"ה קוק לספרו הראשון של הרב גורן - 'נזר-הקודש':

את ספרו הראשון, "נזר-הקודש", העוסק בהלכות פסולי המוקדשים ביד-החזקה לרמב"ם, הוציא הרב גורן בהיותו כבן שבע-עשרה (בשנת ה'תרצ"ה), בהסכמה שנתן רבו, הראי"ה קוק לספרו, כתב:

"הנה הלום ראיתי שתיל קודש זית רענן עולה ופורח על הררי ציון הלא הוא אחד מיחידי הסגולה בין צעירי תופשי תורה"ק ושוקדיה אשר בעיר עוז לנו - פה עקו"ת תובב"א חתן תורה נעלה, העילוי המצוין בדור, עדין לגאון ולתפארת גדולה בישראל מו"ה שלמה בהרב ר' אברהם גראנצ'יק שליט"א אשר עוד באביב ימיו נתן לו ה' לב נבון ושכל טוב להסבירה ואהבת תורה וחמדת עמלה ושקידתה נתן בליבו וברוב עמל נפשו ועוצם שקידתו וגדולת כשרונו עלה במעלות הקודש ונעשה קנקן חדש מלא ישן וטעם זקנים בחריפות ובבקיאות כאחד הגדולים ובע"ה ברוב הימים ירבה מקנתו וגדולתו ויהיה מן היחידים העומדים לנס בין גדולי ישראל גאוני הדור..."

יחס הגר"ש גורן לגרא"ה קוק:

כל חייו ראה עצמו הרב גורן כנאמן למורשתו ודרכו של רבו הגרא"ה קוק. בספר זיכרונותיו 'בעוז ותעצומות' סיפר הרב גורן על קשריו עם הראי"ה:

"הקשר האישי והמיוחד שלי עם הרב קוק, הביא אותי ללמוד ממנו הרבה דברים שלא הייתי מודע להם לפני כן. נעשיתי חסיד גדול יותר שלו. אמנם תמיד הייתי 'קוקניק', אבל מתוך ההיכרות שלי איתו למדתי להעריך אותו אף יותר – את התנהגותו החברתית, עד כמה הוא אהב את הבריות והיה אהוב על הבריות, כל אחד ואחד, ועד כמה היה מוכן להקדיש זמן לכל ילד וילד" (עמ' 80).

ביום שנבחר לכהונת הרב הראשי לישראל, עלה הרב גורן לקברו של הראי"ה והתפלל שם להצלחה בתפקידו החדש ושיזכה ללכת בדרכו של הראי"ה.

הרב גורן אף סייע להדפסתם של כתבי הראי"ה, כמובא בדברי ההקדמה של עורכי ספר מאמרי-הראי"ה (הרב אלישע אבינר, והרב דוד לנדאו) שם נכתב: "תודה עמוקה לכבוד הרה"ג הרב שלמה גורן הרב הראשי לישראל על שסייע רבות להוצאת הספר".

2. "מן היחידים המצוינים בדור" - הרב איסר זלמן מלצר, ר"י 'עץ-חיים' ומח"ס "אבן-האזל":

זקן ראשי הישיבות, ראש ישיבת 'עץ-חיים', הגאון רבי איסר זלמן מלצר שאותו היה רגיל הרב גורן להזכיר בתורת מורו ורבו אחרי מרן הרב קוק, כותב אודותיו בהסכמתו לספר "נזר-הקודש" את הדברים הבאים:

² ההסכמה ניתנה בתאריך שבו נפטר הרב גורן שנים רבות אחר כן, ביום כד בחשון.

"הנה כאשר אהובי וחביבי העילוי הנפלא רך בשנים ואב בחכמה הרב הגאון החרף ובקי בש"ס ובראשונים מו"ה שלמה בהרב ר' אברהם גורונצ'יק נ"י, יעצוהו מוקיריו להדפיס חלק מחידושו למען יתנו רבים מחדושו החרפים והעמוקים, וכאשר הפרח הנחמד הזה הוא באמת מן היחידים המצוינים בדור, שבימי עלומיו עלה במדרגה רמה ונישאה במעלות התורה וראוי הוא לחיזוק גדול מצד מוקירי תוה"ק..."

סיפר הרב יהודה עמיטל, תלמידו של הגרא"ז מלצר, וחתן בנו, הרב צבי יהודה מלצר: היוזמה להוצאת החיבור 'נזר-הקודש', באה מכמה אנשים שביקשו לעודד תלמידי חכמים צעירים. סיפר לי ר' אריה לוי זצ"ל, שברוב ענוותנותו אמר לו ר' איסר זלמן באותה שעה: "איי, איי, איי, אני בצעירותי לא הייתי מסוגל להוציא חיבור כזה". לר' אריה לוי, שהיה תלמידו של ר' איסר זלמן, הדבר חרה עד מאד: כיצד רבו מזלזל בעצמו עד כדי כך? ר' אריה לא מצא מנוח לנפשו עד שנכנס לרב קוק וסיפר לו שה"ראש ישיבה" אמר על עצמו שהוא לא היה מסוגל לכתוב חיבור כזה כשהיה בגילו של הרב גורן. הרב קוק קם מכסאו, אמר "חס ושלום", והתיישב: "זה לא, 'אבן האזל' זה עמוד האש". אכן, ר' איסר זלמן הגזים, אבל הגזמתו אומרת משהו על כישרונותיו של הרב גורן... (הרב יהודה עמיטל, עלון שבות-בוגרים ו' אדר ב' תשנ"ה), עמ' 126-121).

בספרו 'אבן האזל', הלכות ביאת המקדש, פ"ד הלכה י"ב (אות ד'), הזכיר הגרא"ז מלצר הערה קצרה והוסיף: "ובזה העירני חביבי הגר"ש גורונצ'יק שי..."

סיפר הרב דב כץ, חברו של הרב גורן לספסל הלימודים בישיבת 'חברון' (אשר מאוחר יותר כיהן תחתיו כרב הראשי של חיל האוויר): בין הצעירים שהגיעו לישיבה, היה 'עולל' בין שתיים עשרה... בעל כשרון מיוחד, ששמעתי עליו עוד קודם לכן... נער קטן-קומה, עילוי שבעילויים. הוא היה אז שנה לפני בר מצוה, אותה חגג בישיבה; היה זה דבר חסר תקדים.. שלמה ישב לידי. הוא היה צעיר ממני בכשבע שנים. עם זאת, היינו בקשרי ידידות טובים עוד שנים ארוכות. פעם נכנסתי לר' איסר זלמן, והוא אמר לי: היה כאן עתה שלמה גורן; יש לו בכף היד בבלי וירושלמי! (מובא בספרו: 'וילכו שניהם יחדיו', הרב דב כהן).

הסכמת הגרא"ז מלצר לספרו השני של הרב גורן, 'שערי טהרה' על מסכת מקוואות:

מע"כ ידי"נ אהובי העילוי העצום וגאון נעלה חריף ובקי נפלא בבבלי וירושלמי כש"ת מו"ה שלמה גורונצ'יק שליט"א. הנני בזה לברכו ליום אשר זיכהו ד' לגמור את ספרו הגדול והחשוב שערי טהרה אספת כל מאמרי חז"ל בהלכה ואגדה המפוזרים בכל הש"ס בבלי וירושלמי ספרא ספרי מכילתא ותוספתא ומדרשים על מסכת מקוואות וקבצם עם פירושי הראשונים אשר כבר נדפסו והוסיף עליהם מאשר בכת"י בבתי עקד הספרים וסדרם על כל משנה ומשנה במקומה, ואל השולחן הטהור הזה עשה זר זהב חידושו הנפלאים והעמוקים ומיישב עניינים חמורים בדרך ישרה ועמוקה אשר קראם בשם תוספת טהרה. והנה כבר סלל חדרך הזה הגאון מראדזין זצ"ל בספרו סדרי טהרות אשר הסכימו אל מס' כלים גאוני הדור שלפנינו. ואח"כ חבר אל מס' אהלות. אך הניח עוד כר נרחב על כל סדר טהרות ויד"נ הלך בעקבותיו וחבר על מס' מקוואות ועוד השכיל לעשות בזה שכתב את כל דברי הראשונים בפירושו בלשונם ובשמותם. וספרו יהי' לברכה רבה לכל לומדי התורה בכלל ולעוסקים בסדר טהרות בפרט, וד' יהי' בעזרו להמשיך עבודתו הגדולה על כל סדר טהרות ויהי' לברכה בישראל והנני בזה ידידו אוהבו ומחבבו.

חברותא אישית של הגרא"ז עם הרב גורן מידי ערב במשך שנים רבות:

סיפר הרב גורן: **קרוב לעשר שנים הייתי מבאי ביתו, שנים רבות למדנו והגינו יחד בערבים בתלמוד בבלי וירושלמי...** ספרו על הירושלמי הנמצא בכתב יד, (ש)התחבר עם לימודנו המשותפים... (משנת הגורן, עמ' 259, הרב קובי דמבינסקי (עורך), ידיעות ספרים, תשע"ז).

3. "אין דוגמתו בדורנו שהוא באמת מחזה מיוחד במינו" - הרב משה אביגדור עמיאל, רבה של ת"א-יפו:

מתוך מכתב לראשי אגודת הרבנים בארה"ב מיום כ"ב מנחם אב ה'תרצ"ח:

אחדשה"ט בהדרת הכבוד והידידות!

הנני התכבד בזה להציג לפניכם את המכ"ז אביו של הגאון המצוין העילוי הגדול מהור"ר שלמה גורונצ'יק שליט"א. העילוי הנ"ל שאין דוגמתו בדורנו שהוא באמת מחזה מיוחד במינו. צעיר כבן כ' שבקי בכל הבבלי והירושלמי וכו' בחריפות נפלאה. ושכבר חבר ספרים חשובים מאד בהלכה, עוסק עכשיו בעבודה ענקית מאד לחבר גמרות על כל סדר טהרות שיש על זה רק משניות לבד וכבר התחיל להדפיס מס' מקואות, שבה הוא מקבץ כעמיר גורנה את כל הדברים המפוזרים בכל הראשונים עם תוס' חדשים לאמתה של תורה משלו - זו היא עבודה ענקית שכבר זמן שלא ראינו כמוה... דבר גדול מאד שאין לשער את גודל התועלת. ברגשי כבוד גמורים ובברכת התורה, משה אביגדור עמיאל - הרב הראשי למחוז תל-אביב-יפו (נדפס בהקדמת ספר 'שערי טהרה').

4. "הוא באמת גאון בתורה" - הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג, הרב הראשי לישראל:

הרב גורן הוסמך לרבנות ע"י הראי"ה הקוק וע"י הרב הרצוג. ובצעירותו נהג להשתתף בכינוסי ת"ח שהיו נערכים בביתו של הרב הרצוג בימי שישי, בהם גדולי הרבנים היו מלבנים יחדיו סוגיות בהלכה (עדות הרב שאר ישוב כהן, מובא אצל ד"ר שפרה מישלוב, 'בעין הסערה', עמ' 66).

הסכמת הרב הרצוג לספר "שערי-טהרה":

שמחתי מאד לראות את ראשית הבניין הנאדר שהולך ובונה במקדש התורה ידי"נ העילוי המצוין המפורסם לגאון, בקי נפלא בבבלי וירושלמי. וכו' וכו' כש"ת ה"ר שלמה גורונצ'יק שליט"א. הוא שם לו למטרה להוציא את סדר טהרות במתכנתו של הספר סדרי טהרות להגאון מראדזין צוק"ל ולהנהיג גם זוכה ומזכה את הרבים בהוציאו לאור בצדי הפנים פירושים מרבותינו הראשונים ז"ל שעדיין לא ראו את אור הדפוס וכן הוא מוסיף משלו חידושים יקרים וביאורים בהירים. יהי רצון שכשם שזכה להתחיל כן יזכהו הבוחר בתודה ובציון לשכלל ולהשלים את הבניין המפואר הזה ממסד עד הטפחות לשמחת לבב אוהביו ומעריציו הרבים בארץ ובגולה ולשמחת לבב כל אוהבי תורה ושוחריה. הכותב לכבוד התורה והוגיה, יצחק אייזיק הלוי הרצוג, הרב הראשי לארץ ישראל.

מכתב המלצה עבור מינוי הרב גורן לראש רבני הצבא:

בהיותו הגר"ש גורן בן שלושים ואחת כתב אודותיו הגראי"ה הרצוג במכתב לרה"מ, דוד בן גוריון:

הנני מתכבד להציג בפניו את הרב רבי שלמה גורונצ'יק, מועמד הרבנות הראשית לארץ ישראל למשרת ראש רבני הצבא... הרב גורונצ'יק ידוע ומפורסם כבר מילדותו בעולם התורה בארץ ובחוץ

לארץ כעילוי עצום וכבר נתפרסמו ספריו בהלכה לשם ולתהלה. הוא באמת גאון בתורה ועד כמה שאני יודע אין כמותו בגילו בארץ ובתפוצות. הוא גם בעל השכלה גבוהה שאותה הוא רכש לו בחלק גדול באוניברסיטה העברית כאן. למרות היותו עמוס בעבודת הקודש, לחבר פירוש חדש על התלמוד הירושלמי שהוטל עליו מאת מוסד רב קוק, השתתף הרב גורונצ'יק באופן פעיל מאוד בהגנת ירושלים בימים ובלילות והיה מופת לרבים. לדעתי הוא המתאים ביותר לתפקיד הגבוה והאחראי של ראש רבני הצבא, בתור בא כוח הרבנות הראשית לארץ ישראל. בכבוד רב ובברכת גאולת ישראל השלמה בעזרת צור ישראל וגואלו במהרה בקרוב (ארכיון הרב גורן, מכתב מיום 6 אוגוסט 48, בעוז ובתעצומות עמ' 242, אבי רט, ידיעות ספרים).

מתן הסכמה על פסק הרב גורן להתרת עגונות חללי מלחמת השחרור:

יום ד' אייר תש"ט. עיינתי בקונטרסו הראשון של הגר"ש גורן נ"י ואני אומר יישר חיליה לאורייתא, כי מלאכה גדולה עשה, הן באסיפת העובדות ובירורן והן בהצעת הצד ההלכתי.... (היתרן מכבלי העיגון של נשי מגיני כפר עציון הי"ד שנפלו על קידוש השם במלחמת הקוממיות, שו"ת היכל יצחק, אבן העזר ב סימן א' וראה עוד ב'פסקים וכתבים' ח"א עמ' ריח' (תש"ח) שם מזכיר אותו כ'הגאון הצעיר', ו'בפסקים וכתבים' ח"ד סימן כו' (תש"ט) "ידידי הגאון".

יחסו של הרב גורן לרב הרצוג:

בפתח מאמר שכתב בביטאון הרבנות הצבאית 'מחניים', שהוקדש לכבוד יובל השבעים של הרב הרצוג כתב הרב גורן הקדשה מיוחדת לכבודו של הגרא"ה הרצוג וזה לשונה: "מוקדש לקברניטו הרוחני של עמנו ונושא דגלו ברמה, כבוד גאון ישראל והדרו מרן הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג שליט"א ראש הרבנים לישראל - להגיעו לשיבה, 'מחיה חיים' יתן לו חיים ארוכים טובים ומתוקנים ויזכה להרים את קרן התורה בישראל, וקרן ישראל בעמים".

לאחר פטירת הגרא"ה הרצוג, כתב הרב גורן מאמר קצר סביב לדמותו ('אורו של עולם', בתוך: 'משנת הגורן') וגם בתשובותיו ההלכתיות הזכירו בכבוד רב וכינהו "מרן" (למשל, תשובה מיום י"ב בטבת תשנ"ג, שו"ת תרומת הגורן).

5. "שלמה הוא ושלמה משנתו" - מדברי הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, הראשון לציון:

גם הראשל"צ, הרב בצמ"ח עוזיאל כותב לרב גורן בהערכה רבה וסומך עליו למעשה בהלכות החמורות שבתורה.

בדבר זיהוי חללי צה"ל שנפלו במלחמת השחרור ופינויים:

ב"ה. ב' אייר תש"ט. לכבוד הרב הגאון הגדול כמוהר"ר ש. גורונצ'יק סגן אלוף ראש רבני צבא ההגנה לישראל שלום וברכה (שו"ת מכמני עוזיאל, ח"ה, ס' תז', עמ' תקפט).

ובעניין היתר עגונות של לוחמי גוש עציון:

ב"ה. ירושלים, י"ד שבט תש"י. חזה הוית האי פסקא דדינא שחבר וכתב רב חביבאי הגאון שלמה גורן (גורונצ'יק) יצ"ו, רב ראשי לצבא ההגנה לישראל, להיתרן של העגונות מסיבת העדרם של התושבים ולוחמי הצבא שנמצאו בכפר עציון ביום המר והנמהר לכבושו על ידי לגיונות הערבים,

והסכמתו של חברי ועמיתי הרב הגאון הגדול מפורסם לתהלה ותפארת כמוהר"ר יצחק אייזיק הלוי הרצוג רב ראשי לישראל, שעלה והסכים להיתרן של עגונות אלה, וכיהודה ועוד לקרא הנני מצרף את חות דעתי והסכמתי להיתר זה לפי קוצר השגתי בעזרת צור ישועתי.

ראשית דבר הנני אומר. אפריון נמטייה להרה"ג הפוסק יצ"ו על עבודתו המאומצת בחרף נפש בביקורו בגיא ההריגה זה וללקוט שרידי עצמותיהם של חללינו הקדושים אלה שנלחמו בכל יכולתם להגנת הכפר הזה, שאם אמנם לא הצליחו להצילו, אבל בדמם ונפשם עצרו התפשטותם המהירה של לגיונות אלה ללבה של ירושלים. זכרה ה' להם לטובה. ועוד הגדיל עשות להביא עצמותיהם של חללים קדושים אלה לקבורת ישראל בכבוד הראוי להם.

ועתה על יסוד הידיעות שקבל בהשתדלותו הנמרצת על פרטי המאורעות והריגות שבמערכות מלחמה אלה נגש לעשות חסד עם החיים להתיר נשיהם מכבלי העגון, ובחכמה ורב תבונה צלל במים אדירים מדברי התלמודים וגדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים והעלה מרגניתא טבא ביזו היתר ברור ומחוור לעגונות אלה איישר חיליה לאורייתא, שלמה הוא ושלמה משנתו (עגונות אשר בעליהן נפלו בגוש עציון, שו"ת פסקי עוזיאל בשאלות הזמן, סימן סט').

6. "ראוי לשמש כרב הראשי לישראל... ויראתו קודמת לחכמתו" - הרב משולם ראטה, בעל שו"ת "קול מבשר" ומגדולי התורה המובהקים בדור הקודם:

בשנת ה'תשכ"ד, בהיותו בן ארבעים ושש שנים בלבד, התמודד הרב גורן בפעם הראשונה על כהונת הרב הראשי לישראל מול הרב אונטרמן. גאון הדור הרב ראטה תמך במועמדותו של הרב גורן וכתב עבורו מכתב תמיכה קצר, בבחינת 'מעט המחזיק את המרובה':

"הנני מביע בזה את דעתי, שכת"ר הגאון ר' שלמה גורן שליט"א ראוי הוא לשמש כרב הראשי לישראל מבחינת גדלו בתורה, ויראתו הקודמת לחכמתו"³ (נכתב בכתב ידו, על כרטיס ביקור שלו המצוי בארכיון משפחת גורן, בתיקיה: התכתבויות עם גדולי ישראל. מצוטט אצל הרב אביעד

³ הגאון האמתי מרן הרב משולם ראטה זצ"ל, בעמח"ס שו"ת 'קול מבשר' היה גדול הדור הקודם. אלמלא השתייך לחוגי ה'מזרחי' ותמיכתו המובהקת ורבת השנים בציונות ובמדינת ישראל, בוודאי היה מוכתר ע"י גורמי העסקנות השונים לכל הפחות בתואר 'רשכבה"ג'. ויגיד עליו רעו, הגאון האדיר שר התורה מטשעבין. שבפתח מכתבו אל הרב ראטה, כותב לו: "ברכת גמר טוב וחי" נחת לכבוד ידיד נפשי הרב הגאון האמתי גדול הדור, תפארת ישראל נ"י כש"ת מו"ה משולם ראטה שליט"א. (ע"פ צילום מכתבו (מכת"ק) המצוי ברשותי מיום יג' תשרי תשט"ז). יש לשים לב לכך שהרב מטשעבין רואה אותו בפירוש כ'גדול הדור' (וזאת הייתה גם דעת מו"ר הגרצ"ה קוק, שלאחר שנפטר אביו, מרן הגרא"ה זצ"ל, גדול הדור היה הרב משולם ראטה).

והנה, מצינו שהגר"י קנייבסקי זצ"ל, בעל ה'קהילות יעקב', בדברי הקדשה לרב מטשעבין בשער של עותק ספרו על מסכת גיטין כתב: בעה"י אתיקורי קא מתייקרנא לשלוח הספר לפא"מ כבוד הגאון האמתי שר התורה מרן הגאב"ד דטשעבין שליט"א. מנחת עני דרכו בפרוסה, יעקב ישראל קנייבסקי (מובא בספר "ארחות רבנו הקה"י", עמ' קנח').

לאור דברים אלו, אין לנו אלא לתמוה, כיצד יכולים אנשים מסוימים, לזלזל ולבזות בשאת נפש את הרב גורן כאשר הרב ראטה, גדול הדור הקודם כתב אודותיו דברים אלו המובאים למעלה?! כיצד מניחים דברי מי שכונה 'גדול הדור' בפי 'מרן' של רבותיהם, ואוחזין בדברי תלמידיו... ואין משיבין מפני הכבוד ולימוד הזכות היחידי עליהם הוא שאינם מכירים דברים אלו שכתב הגאון הרב ראטה ועל כן, מצוה לפרסמם ברבים, ומודה ועוזב ירוחם. ובמיוחד לאחר שכל המעורבים בדבר המחלוקת הקשה שהייתה בעבר נמצאים כבר בישיבה של מעלה ו'עושה שלום במרומיו' וודאי השלים ביניהם ועל כן עלינו להחזיק בשלום, שזהו כלי המחזיק ברכה לישראל ולכבד כל ת"ח.

הולנדר, 'דיוקנו ההלכתי של הרב גורן - עיונים בשיקולי הפסיקה ודרכי הביסוס במאמרו ההלכתיים', עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר אילן, רמת גן תשע"א.

7. הגאון הגדול המפורסם לשם ולתהילה" - הרב עובדיה הדאיה, ראש ישיבת המקובלים 'בית אל' וחבר בית הדין הגדול, מחבר שו"ת "ישכיל-עבדי":

מכתב מיוחד שכתב לרב שלמה גורן, לאחר מלחמת ששת הימים:

ב' מנחם אב תשכ"ז. לכבוד ידידי הרב הגאון הגדול המפורסם לשם ולתהלה, בארץ ובגולה מהר"ר שלמה גורן שליט"א, הרב הראשי לצה"ל. רב גאון מאוד נכבד שלום וברכה. ראשית, עלי להודות לו ולברכו מקרב לב על הזכות הגדולה, לא פילל ולא עלה דעתו אפילו בחלום על הצלחה כזאת אשר לא היתה לעולמים אולי רק בימי החשמונאים, אין זה אלא גבורת ה' הגדול והנורא, כי הוא איש מלחמה, ונתקיים בנו מקרא שכתוב ה' ילחם לכם, ודאי שזה קץ הגלות ואנו מקוים שה' יחיש מהר גאולתנו תשועת עולמים אמן... (נדפס בספרנו: "המחזיר שכינתו לציון", כרך ג', ירושלים, תשע"ז, נמסר לדפוס בהשתדלות הרב יצחק דדון הי"ו).

8. הרב שמואל יוסף זוין - חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל ועורך האנציקלופדיה התלמודית:

עוד בצעירותו של הרב גורן, כתב אודותיו הגאון הרב זוין את הדברים הבאים:

..צעיר לימים הוא הרב גורונצ'ק וכבר הספיק להתפרסם כתלמיד חכם מובהק בספרו "נזר הקודש", שחיברו והוא בן שמונה-עשרה (עכשיו, הרב הראשי לצה"ל, הרב גורן) ('סופרים וספרים', ח"ג, עמ' 144)

בשנותיו האחרונות, כיהן הרב זוין תחת הרב גורן במועצת הרבנות הראשית לישראל.

9. "ידידי הרב הצבאי הראשי, הרב הגאון" - הרב אליעזר יהודה וולדינברג, חבר בית הדין הגדול ומחבר שו"ת 'ציץ-אליעזר':

ב"ה. מוצש"ק אור לי"ב לחדש מרבים בשמחה תש"ט לפ"ק. ירושלים עיה"ק תובב"א. נתבקשתי לעיין בדבריו של כבוד ידידי הרב הצבאי הראשי הרב הגאון הר"ש גורונצ'ק שליט"א מה שפרסם בירחון סיני בנוגע להדלקת החשמל בשבת. והנה הגם שכבר כתבתי בקונטרס מיוחד בבירור כל צדדי דיני הדלקת וכיבוי החשמל בשבת ויו"ט הנדפס בספרי שו"ת ציץ אליעזר ח"א סימן כ', אבל לצורך השעה בגלל פרסום מאמרו של ידידי הרב הצבאי הראשי הנ"ל אבוא בזה היום אל העיון בנוגע לעיקרים וליסודות שנגע בדבריו, ובכדי לעמוד על פסקן של דברים יהיו דברי בזה דברי - בירור יותר מדברי - חידוש, ללקט אמרים מדברי גדולי ההוראה שפסקי הלכותיהם נתקבלו בכל ישראל, שכבר דנו בירורו ופסקו בזה הלכה ברורה ומבוררת (בירור הלכה בדין איסור הדלקת וכיבוי החשמל בשבת, שו"ת ציץ אליעזר חלק ג סימן יז).

סיפר הרב יצחק אלפסי, חוקר החסידות הנודע, ו(לשעבר) רב בית הכנסת 'קוממיות אברהם' בת"א (שייסד הרב גורן): שח לי הגאון הרא"י וולדינברג (שליט"א) שבישיבת חברון לא הקדים אדם מעולם את הגר"ש ולא היה אחד שעזב אחריו (תורה עבודה וגמילות חסדים, הצופה, חשוון, תשנ"ה)

10. "ראש הרבנים לישראל" - הרב אלימלך בר שאול, רבה של רחובות:

במהלך שנת תש"ך שלח הרב אלימלך בר שאול, מבכירי גידולי ישיבת חברון, מכתב אישי אל הרב גורן ובו מפציר בו הרב בר שאול להסכים "להיות מועמד לראש הרבנים לישראל" (המכתב מצוי בארכיון הרב גורן).

בפתח מכתב תשובתו כתב הרב גורן: כבוד ידיד נעורי וחביבי עד לאחת, הרב הגאון ותפארת לו מן האדם כש"ת מוה"ר אלימלך בר-שאול שליט"א הרב הראשי ברחובות ובנותיה, שלום כ"ת ישגה לעולם. ברגשי תודה וברכה קבלתי את יקרת מכתבו מכ"ד ניסן תש"ך, בו מפציר בי כ"ת "להסכים להיות מועמד לראש הרבנים לישראל". ברם יחד עם הבעת הוקרה עמוקה לכ"ת על גלוי הידידות הישנה שלא דעכה, ודברי ההערכה המרובים כלפי, אע"פ שאיני כדאי והגון לכך, איני יכול שלא להביע בזה את אשר עם לבבי ביחס לתפקיד הרם והנישא המוצע לפני ע"י כהדר"ג ורבני ישראל דגולים אחרים, לשום את משא כל העם הזה עלי.

11. "חתני, הגאון שליט"א" - הרב דוד כהן הרב ה'נזיר', חותנו של הרב גורן ותלמיד הרב קוק:

על גאוני תורה השולטים בבקאות וחריונות בש"ס אומרים, שהתלמוד מונח בכיסם, הרב הנזיר הוסיף ואמר על חתנו, שבכיסו האחד התלמוד הבללי, ובכיסו השני התלמוד הירושלמי... (הרב אליעזר מלמד, לדמותו של הרב שלמה גורן זצ"ל, 'בשבוע', פרשת חיי-שרה, כ"ו חשוון תשס"ג)

במכתב צוואה שנכתב בכתב ידו של הרב הנזיר נכתב: ר"ח אייר תש"כ, כל הסכום הזה שבא מאת(?) לי דמי מעשר שני קודש לקנות ספרי קודש. לאחר הסתלקותי בבא העת, יהיה לחתני הגאון שליט"א לקנות ספרי קודש ועל זה חתמתי. דוד כהן (צילום הצוואה בידי המלקט)

"...וביום רביעי כ"ח באייר תשכ"ז זכינו לשחרור הר הבית והרב הראשי לצבא הגנה לישראל חתני הגר"ש גורן שליט"א עמד לפני הכותל המערבי וספר תודה בידו והתפלל תפלת ש"צ ותקע בשופר לחרותנו ואנחנו אמרנו שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים..." (התנוצצות אורו של משיח, ירושלים, תשכ"ח).

מדברי הרב גורן במעמד השקת ספר 'קול-הנבואה' בבית נשיא המדינה מר זלמן שז"ר:

במעמד מרומם זה כשאנו מדברים בכבוד התורה ולכבוד מורי חמי הגאון הצדיק הרב ר' דוד (שליט"א) וספרו הנערץ, חייבים כולנו לחלוק כבוד ויקר לבית הנשיא, אשר העמיד את הבית הגדול למען נוכל כולנו לחלוק כבוד לאחד מבעלי המחשבה העילאיים בדורנו. הזכרתי את ההבדל בין רואה לנביא, אבל, כבוד מורי חותני (שליט"א) הסתופף בצילו של הרואה הגדול, כפי שאנו מכנים את כבוד הרב הראשי הראשון לארץ ישראל, הגאון ר' אברהם יצחק הכהן קוק, זכר צדיק לברכה. הזוהר הקדוש אומר, שישנם שני סוגי אהבה, אהבה עילאה ואהבה תתאה. ושאלתי פעם, מה ההבדל ביניהן, כלומר איך אנחנו יכולים להבדיל בין אהבה עליונה טהורה לבין אהבה תתאה פשוטה. ואמרתי, שההבחנה ביניהן היא, כשאדם אוהב את משהו או את מישהו ורוצה לבטל את המשהו או המישהו אליו, מעין אהבה גשמית שמטרתה השגת ההנאה העצמית מן האוביקט הנאהב, זוהי אהבה תתאה והיא פסולה. אבל כאשר אדם אוהב את משהו והוא מוכן לבטל את עצמו לשני, או אפילו להקריב את עצמו למען השני, זוהי אהבה עילאה. ומורי חמי הגאון הצדיק (שליט"א) זצ"ל זכה

לאהבה עילאה ביחסו ל"רואה" הגדול הרב קוק זצ"ל. הרב ר' דוד ביטל את כל ישותו, זמנו, כוחו ואוצו באהבתו את מרן הרב קוק זצ"ל. חששתי שזוהרו יועם באור הגדול של הרואה הרב קוק זצ"ל. הנה זכינו לראות את האור העצמי הגדול הבוקע ועולה מאורח חייו בקודש מדיבורו וממחשבתו, מביתו ומפרי-עמלו של המחבר הגדול של "קול הנבואה" (שבחי קול הנבואה, קול הנבואה).

"מגדולי הדור..." "מתאים למשרת ראש הרבנים" - הרב יוסף אליהו הנקין, עמוד ההוראה:

יחסו העקרוני כלפי הרבנות הצבאית וכלפי הרב גורן (תשכ"ז):

"...הממשלה יסדה את הרבנות הראשית וסעיפ'י, ועוזרת ומחזיקה בבתי תורה, ואנשי החיל מתנהגים בכשרות ע"י השגחת רב מפורסם, וכל עניני הגיטין והקידושין שבמדינה הם תחת הרבנות הראשית וסעיפ'..." (תשובות איברא, עמ' ר"י; פורסם לראשונה ב'המאור' אב-אלול תשכ"ז, ובחודשים שלאחר מכן גם ב'הפרדס', 'נועם' ו'אור המזרח').

עמדתו בפרשת 'האח והאחות':

עדות בכתב של אברך ששימש את הרב הענקין בשנת פטירתו (תשל"ג):

"בענין המחלוקת הידועה שפרצה בין הרב הראשי של ארץ ישראל שליט"א ושאר גדולי הדור שליט"א עלי לקבוע לדורות שמו"ר הגה"ק זצלה"ה למרות שמעולם לא אישר את פסק הדין שהוציא הגר"ש גורן שליט"א (כידוע סגי נהור היה ולא היה אם כן באפשרותו לעיין בקונטרס שחיבר הרב הראשי ובלאו הכי חולשתו הגדולה לא הניחה לו לעיין בענין מסובך כזה כלל), מ"מ תקע את עצמו בצדו של הגר"ש גורן שליט"א ופסק בסכינא חריפא שאסור לשום אדם לחלוק עליו כיון שנתמנה להיות רב הכולל ואדם גדול הוא ("מגדולי הדור" אמר עליו), וכל הטענות שטענו נגדו ביטל כלאחר יד (כשאמרתי לו שטענו על הרב הראשי שליט"א שהוא בגדר לוקח שוחד, ענה בתקיפות ואמר "זה פאליטק, לא הלכה"), ועלי להוסיף שלא נסוג אחור מדעתו זו עד שעלה בסערה השמימה למרות ההפצרות הרבות והאיומות שבאו עליו בעקבות המחלוקת מרבנים שונים" (הובא בשו"ת בני בנים חלק ב' עמ' ר"י, בתוספת משפט שנשמט שם. אברך זה, ככתוב בפתח דבריו (שבכת"ל), שימש את הרב הענקין "בשמונה החודשים האחרונים של חייו", החל מטבת תשל"ג)

כתב ידידי ורעי, הרה"ג הרב איתם הנקין הי"ד, נינו של הגרי"א:

בין כתביו של סבי, ר' אברהם הלל ז"ל, בנו של הרב הענקין, מצאתי פתק קטן ובו עדות על מה ששמע ישירות מפי אביו אודות הפרשה; את הדברים הוא רשם בו-ביום ששמע אותם ממנו, לאחר ביקורו בביתו ביום ראשון ל' אדר א' תשל"ג. מתברר מעדות זו כי הרב הענקין אכן הביע תמיכה והערכה ברב גורן כשלעצמו, כשהוא סובר כי אין בכוח פרשה זו בכדי להפקיע את "חזקת הכשרות" שלו כרב גדול. מאחר שכך, הוא הוסיף כי אין לשלול את תוקפו של פסק ההיתר הספציפי, אם כי רק לימים יהיה אפשר לדעת האם התנהלותו הכללית של הרב גורן בפרשה הייתה מוצדקת...

ל' אדר א' תשל"ג. אבא אמר לי היום: 1. הוא לא חתם על שום מכתב. 2. הוא לא הסכים שיקליטוהו.⁴ 3. "אני אוחז מהרב גורן, הוא רב גדול ומתאים למשרת ראש הרבנים...⁵ [נ]מחזיק במשרה של ראש הרבנים, (ביחס להיתר) בינתיים זהו פסק..."⁶ בדרך כלל בית דין אחד אינו יכול לבטל פסק של בית דין אחר, אבל הרב גורן יכול...⁷ "אבל עד כמה הוא צודק,⁸ זמן רב לא ידעו". ייקח זמן רב כדי לקבוע זאת, אולי אף שנים...

באופן זה הבין את הדברים אמור"ר הרב יהודה הרצל הנקין שליט"א, שהכיר היטב את סך הנפשות הפועלות וקיבל באופן כללי את מהימנותו של המכתב הנידון לצד עדותו הנזכרת של האברך:

1. לגבי ההכרעות ההלכתיות של הר"ש גורן שליט"א בענין האח והאחות, לא הביע [הרב הענקין] עמדה מאחר שלא קרא פסק הדין וגם כהו עיניו מלקראת בשנים ההם. וכשיטתו מתמיד לא להתערב בפסקי רבני ארץ ישראל כשלא נדרש לכך וכשאינן בהם ענין של קיום כלל ישראל.
2. את ההאשמות על הרב גורן דחה בתוקף, כיון שהוא רב גדול אין לבטל דבריו וכל שכן להלעיז עליו.

3. חילק בין הפסק הספציפי שאין לערער עליו כיון שהפוסק הוא רב גדול, לבין השאלה אם לקבוע הלכה קבועה לעתיד כפי השיקולים בפסק, שלזה צריך הסכמת שאר גדולי הדור. ועיין מעין זה במה שכתב באוצר הפוסקים כרך ד' בהערות [עמ' 354 בטור השני].

4. בימי הפרשה נעשו מאמצים רבים משני הצדדים לשכנע את הגאון הנ"ל להוסיף או לגרוע על הנ"ל - וסרב" (מתוך מכתב פרטי (כתב יד), מהמחצית השנייה של שנות ה'תש"ל, מובא אצל הרב איתם הנקין, אסיף א', שנתון איגוד ישיבות ההסדר)

12. "שר התורה והיראה פאר הדור" - יחסו של הרב צבי יהודה קוק ראש ישיבת 'מרכז-הרב' לרב גורן:

'קורות רבנו' - עריכה: הרב חיים שלמה הכהן אבינר⁹

בחירות לרבנות הראשית לישראל - כסליו תשל"ג:

רבנו עמל הרבה לשמור על כבוד הרבנות הראשית לישראל, והתנגד לכך שיהיו בחירות עוד בחייהם של הרבנים הראשיים, הגר"י ניסים, והגר"א אונטרמן. התקיימו דיונים ארוכים על האופן שיעשו את הבחירות, שיישמרו בטהרה מבלי שיקולים שיערערו את מוסד הרבנות. בז' חשון תשל"ג נבחרו הגר"ש גורן, והראשון לציון, הגר"ע יוסף. רבנו אמר לאחר שנבחרו: "זכינו שהציבור בחר בשני רבנים ראשיים מצוינים, שניהם גדולי תורה ופאר דורנו. אמנם תחילה פרסמתי בזכות שני הרבנים הראשיים הוותיקים... אבל משמא מוקמא לן, שנבחרו רבנים צעירים יחסית, ובטוחני שתועלת רבה תצמח מהם לתורה, לישראל ולארץ ישראל". כשנבחר הגאון הרב שלמה גורן, לרב ראשי לארץ

⁴ דהיינו, אם אכן נעשו הקלטות של דבריו הרי שאלו נעשו נגד רצונו.

⁵ הנקודות במקור; וכן להלן.

⁶ שתי הפיסקות המובאות בתוך מרכאות, נכתבו במקור ביידיש (ובגוף ראשון) ומשקפות את לשונו המקורית של הרב הענקין.

⁷ הכוונה, כפי הנראה, מתוקף תפקידו כראש הרבנים ונשיא בית הדין הגדול (כדלעיל).

⁸ במובן של: האם הוא צודק (בהתנהלותו בפרשה).

⁹ תודתנו לגר"ש אבינר שליט"א ששלח לנו את פרי עבודתו בעניין קשרי הצדיקים.

ישראל, הגיב רבנו בחריפות נוראה כלפי אלה שפגעו בכבודו. כאשר הרב הראשי הגאון הרב גורן הגיע לביתו של רבנו, רבנו קיבלו במעיל המיוחד לשבת.

רבנו הנהיג בישיבה אמירת הלל בברכה ביום העצמאות רק משנת תשל"ד, כי רצה לנהוג כפי תקנת הרבנות הראשית לישראל. אמנם, שנה לפני כן הגר"ש הרב גורן הורה באופן חד פעמי לומר באותה שנה הלל בברכה, אך רבנו אמר שזה לא פסק הרבנות, אלא תשובה פרטית שלו. באותה שנה, כאשר רבנו נשאל לגבי אמירת הלל, השיב: זה ענין לרבנים הראשיים. השנה הורה הרב הראשי לומר הלל עם ברכה וכך עשיתי.

בשנת תשל"ד אף פורסם מהרבנות הראשית לומר הלל בברכה גם בלילה. רבנו דיבר עם הגר"ש הרב גורן על כך בטלפון והורה לתלמידיו, בכתב ובעל פה, לנהוג כפסק של הגר"ש הרב גורן, וכך הנהיג גם בישיבה.

בתפילת ערבית של אותה שנה, לאחר תפילת העמידה, שאל החזן את רבנו כיצד לנהוג? רבנו השיב: "לחלוק על הרב הראשי זה יותר חמור מברכה לבטלה!" וכן כאשר רבנו שמע תלמידים שמתווכחים כיצד לנהוג עם הפסק של הגר"ש הרב גורן, אמר: "זה יותר חמור מברכה לבטלה!"¹⁰

פרשת 'האח והאחות':

כשנתיים הדהדה בחלל המדינה הפרשה אם יוכלו אח ואחות לבוא בקהל ד', או שהינם ממזרים כיון שאמם התחתנה בשנית בלי גט כהלכה מבעלה הראשון. הרב הראשי, הגאון הרב שלמה גורן כראש בית דין של תשעה רבנים ואבות בתי דין, ביררו את העניין לכל צדדיו והתירו אותם. מיד התארגן גל עכור של שטנה נגד הרב גורן מצד מתנגדיו. אחר זמן מה פרסם הרב גורן את נימוקי הפסק בספר מיוחד כפרסום רשמי מטעם המדינה, ומונה חמישה יסודות להיתר.

- א. הבעל הראשון היה גוי, ואין הוכחה בת תוקף שהוא אכן נתגייר.
- ב. גם אם נתגייר, הייתה זו גירות לתועלת אישית ולנישואין.
- ג. הוא מעולם לא קיבל עליו עול מצוות, וגירו אוף אם היה התקיים באונס.
- ד. אין עדות בת תוקף שהאישה נשאה לבעלה הראשון כדת משה וישראל.
- ה. לגט שהוא נתן היה תוקף של הפקעת הקידושין. לכן הבנים כשרים.

אז, פרסם רבנו:

'עתרת השלום והברכה לראש רוממות מחמדי ומחמד כל עם ד' ונחלתו הגאון הצדיק שר התורה והיראה פאר הדור, אביר הפעלים לישראל ואורייתא וקודשא-בריך-הוא מרן רבי שלמה גורן שליט"א. ממעמקי לבבי ונפשי אביע את רחשי תודותי וברכותי על פרסומו היום בירורי הדברים המפורטים והגלויים של ההוראה-בקדושה כהלכתה - למעשה של ביטול הלעז על נפשות אחינו ואחותנו יברכם וישמרם צור ישראל, וסילוק מהומת-המגערת בדברי האמת מעל כל עם ד' ונחלתו. כל שעה ורגע ציפיתי וייחלתי בימים האלה לפירסומי הבירורים האלה.

¹⁰ וראה במאמר הרב שמואל כ"ץ - הרה"ר ויום העצמאות, בתוך הרה"ר תשעים שנה לייסודה, היכל שלמה.

החיינתי! – תאלמנה שפתי שקר, ותיקצצנה ידי רשע של מחללי שהם בוזי ד' ותורתו, עמו וארצו – ותגדל ותפאר הדרת קידוש השם ותקף יראתו ואהבתו ודביקות תוקף מצוותיו ומעוז משגב דברו באמיתת חיי עולמו הנטועים בתוכנו. הדושתו¹¹ במלוא הידידות והיקר, באה"ר וחיבבות הערצה ומתמיד לברכו. בצפיית הישועה השלימה לכל תקומת דבר ד' הנאמן והקיים על כל שלימות עמו ושלימות נחלתו. יח בכסליו תשל"ג

אחד המחנכים טען נגד הרב הראשי הגאון הרב שלמה גורן שהתיר את "האח והאחות" כתוצאה מלחץ שהופעל עליו על ידי הממשלה. רבנו פרסם תשובתו: קיבלתי היום את מכתבו מכ"ג כסלו, ונרעשתי, נכאבתי, נפצעתי ונזדעזעתי לראות דברי השקר והנבלה אשר בו על "הלחץ והכפיה על הרבנות להסדר "האח והאחות" וההיתר שניתן להם לפי דעת העיתונות והגופיים הציבוריים ע"י לחץ וכפיה מצד גופים ציבוריים וממשלתיים בחולשת בריאותי כעת ובמאמצי טיפולי הרפואיים, שגורמים לי להימנע מכמה עבודות-קודש המוטלות עלי, הנני מחויב להביע את מחאתי הנמרצת, מתוך כל עצמות, גופי ונפשי, והכחשתי בכל תוקף כל דברי שקר ונבלה, חוצפה ורשעות וחילול-השם אלה.

כב' צריך לחזור בתשובה גדולה על זה, ולעקור מן השורש ריח דברים ולעקור מן השורש ריח דברים מתועבים ושקרים אלה כלפי חרדת-קודש של בירורי דברי אמת והוראות הלכה של תורה. כב' בתור בעל חינוך של ילדי ישראל צריך לקבוע לו שקידת שיעורים בדברי קודשו של החפץ חיים זצ"ל חפ"ח ושמירת הלשון. המצפה לישועה השלמה (קובץ ל'זכרו' – הרב שטיינר והרב קלונסקי, ה' בטבת תשל"ג).

שנה וחצי לאחר מכן, אחר שנשלחה מעטפה ממולכדת לבית הרב הראשי הרב גורן, בעזרת ד' לא התפוצצה, אז התפרסם מכתב זה של רבנו¹¹:

שלמא רבא וקדישא ונפישא למעכ"ג מר יד"נ ולבבי ורוחי הגאון האדיר שר התורה והיראה הטהורה מעוזה וחסנה מוה"ר שלמה גורן שליט"א הרב הראשי לאה"ק ורעייתו הרבנית הדגולה מרת צפיה שתלא"ו. מה נרעשתי ונזדעזעתי היום מהידיעה הנוראה על דבר שליחת יד הפשע-הרשע, בקודש-ביתכם, בריך רחמנא דיהבכון לנא, ונוה צדיקים התברך, השתגב וישתגב בתוקף תפארתו והדר גאונו, תקצצנה הידיים הטמאות והמרושעות האלה, יסתלק חילול השם הנבזה מעל מהלכי סיבוכי מערכי ישראל קוב"ה ואורייתא, אשר אין מקיפין בו כדחז"ל הברורים וקיימים, ויתגלה במלואו ובהירותו לאור קידוש-השם המופיע מתוך השראת שכינתו בתוכנו, בתוך כל סידורי פעלינו למען כל תמימות ארץ ותורת חיינו, יישורי עקובינו וטיהורי רכסינו, בהתחדשות כל אור ישועתנו בפנימיותו ומסיבתו, והקרנתו במלוא תפארתו וחיוניות נצחו על כל אפסי ארץ.

חיוב מחאה וגילוי-דעת¹²

קדושים דברי חז"ל, במסכת בבא מציעא דף פד, על חומר הענין של השומע זילותא דצורבא-מרבנן ושתק ואינו מוחה כראוי. לפיכך הלא כל מי שיש בו ניצוץ וזכר של יראת-שמים חייב להזדעזע

¹¹ יד בסיון תשל"ד. להלכות צבור כרוז מד'.

¹² כב' אב תשל"ה, להלכות צבור כרוז ע'.

ולקרוע לבבו למשמע דבר השפל והרשע של אותו הרשע חרפת הכנסת כלפי מורנו ורבנו הגאון האדיר שר התורה והיראה פאר הדור והדרתו כש"ת מרן ר' שלמה גורן שליט"א הרב הראשי לישראל. וע"פ דברי-קדשם של חז"ל במסכת תענית דף ז': "כל שיש לו עזות פנים מותר לקרוא לו רשע", ובפירוש רש"י (או תלמידי רש"י) שם: "אמור לו רשע, ובשביל דבר זה בלבד מותר לקרוא לו רשע". ומתוך שהוא חייב נידוי, נאמרו עליו דברי חז"ל במסכת שבועות דף לו: "ארור בו, נידוי בו וכו'", ומתוך כך אין לצרפו לכל דבר שבקדושה.

ושומר עמו ישראל יגן עלינו ויצילנו מכל מכשול ומכל תקלה, ומכל עקמומיות כדברי קדשו של רבן-של-ישראל הגאון הנצי"ב זצ"ל בפתיחתו לספר בראשית, ויקויים בנו דברו ביד נביאו בחזון ישעיהו להיות העקוב למישור בהיגלות כבוד ד' ותפארתו על כל תקומת עמו ונחלתו.

הודעה לרבים¹³

בהזדעזעי לראות את חילול-השם של "גילוי דעת" (או גילוי חוסר-דעת) שנתפרסם בעיתון האגודאי "המודיע", שהובא לי זה עתה, הנני בזה להודיע את צערי ברבים. כל הדברים האלה, וכל אלה שחתמו עליהם, לא השיגו כלל את מטרתם המכוונת לפגוע (כמו שליחם חברים הבזוי, המנודה כדין וכהלכה) בכבודו של גאון ישראל והדרו מורנו ורבנו מרן ר' שלמה גורן שליט"א, הרב הראשי לישראל, כבוד גאונותו וקדושת תורתו בכל תוקפם וחסנם. האנשים האלה, לצערנו, רק את עצמם ואת תורתנו הקדושה הם ביזו. עוד מעט מתקרב ומגיע אלינו היום הקדוש והטהור האחד בשנה וזה אין להם. הגאון ר' יוסף אלי' הנקין זצ"ל הכריז בשעתו כי אין לערער אחרי הוראותיו של מרן הגר"ש גורן שליט"א. וכוחו של הגאון הגר"א הנקין זצ"ל בוודאי שקול ומכריע כנגד כל אלה שחתמו על כתב-הפולסתר המגונה הזה, וכל דבריהם המגונים האלה הלא הינה בטלים ומבוטלים כנגד הכרעת גאון זה. ידועים דברי-קדשם של חז"ל, בסוף מסכת יומא, על תלמידי-חכמים מחללי-השם, ודברי-קדשו של רבנו הגר"א זצוק"ל, ב"אבן שלמה", כי בעלי מחלוקות הם הגרועים מכל מיני ערב-רב. ושומר עמו ישראל יצילנו מהם, ויחיש נא לגלות ולהופיע אור ישועותיו ורוממות קרן תורתו וכל קידוש שמו הגדול בתקומת עמו ונחלתו.

שוב, שנה לאחר מכן, חבר כנסת של אגודת ישראל אמר בכנסת דברי נבול פה ובלע על הרב הראשי הגאון הרב שלמה גורן והשווה אותו לשליט אוגנדה (דאז). מועצת הרבנות הראשית הכריזה עליו נידוי וקבעה כי דינו מפורש ברמב"ם (הלכות תלמוד תורה, י', יא') והוסיפה שדינו של המנודה מבואר בשולחן ערוך (יו"ד, שלד ב')

מלחמתם של רבנים גדולים ברב הראשי לישראל הרב שלמה גורן, גרמה לרבנו כאב אישי. פעם כששכב בבית חולים אמר שגדולים ייסוריו ממחלוקת זו מייסורי גופו. את דרשתו בישיבה לפני ראש השנה פתח בשאגה בפסוק: 'ואיש את רעהו אל תחשבו בלבבכם'.

¹³ כח' באב תשל"ה, להלכות צבור כרוז עב'.

רבנו פעל בכל תוקף נגד המשמיצים את כבוד הרבנות ובפרט שפוגעים בכבוד התורה של הגר"ש גורן. הסביר שיש לגר"ש גורן הוכחות פשוטות וכל המחרפים והמגדפים נגדו הם טוענים באופן סתמי: 'אין אנו מקבלים את פסק הדין!' רבנו אמר: "וכי כך מבררים הלכה? אני חוזר ואומר, לא בסתרי תורה קא עסקינן... אלא בהלכה גלויה למעשה... הרב הראשי הוכיח, שבמקרה זה לא הייתה גירות, ואילו המתנגדים אינם משיבים תשובה שיש בה משקל וטעם. הודעות כלליות, ללא הוכחות, אי-אפשר לקבל אותן. ידוע, ש"מועצת גדולי התורה" של אגודת-ישראל מתנגדת לרבנות הראשית. זו שיטתה והיא הקובעת. אחר הראש הולך הגוף. מקור התורה של המזרחי עיצב אותו בדמותו, והיפוכו ב"אגודה". כאן, אחדות-ישראל כיסוד היסודות, ושם, קרע בין יהודים ליהודים.."

רבנו ידע שהמאבקים שעושים נגד הגר"ש גורן הם בעניין היחס הכללי לרבנות הראשית. וישנם שגם בתחום היחסים האישיים בין תלמיד חכם למשנהו, קנאה וצרות עין. כאשר ארבעה תלמידי חכמים גדולים פרסמו גילוי דעת הפוסל את הרב הראשי לישראל ואת פסקיו, זעת רבנו נוראות על כך, ואמר: 'השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים', ואין להם יום הכיפורים עד שיבקשו ממנו מחילה.

כעבור זמן הזדמן לחתונה עם אחד מתלמידי החכמים האלה ונקרא לברך אחת משבע הברכות. הוא לא מש ממקומו, והסביר שלא יברך כיוון שעומד שם אותו תלמיד חכם עד שיפרסם בקשת מחילה על הפגיעה בכבוד הרב הראשי לישראל וכבוד הרבנות הראשית לישראל. אותו תלמיד חכם הסתלק משם ורק אז בירך רבנו. שנים לאחר מכן נתדפק אותו גדול על דלתו של רבנו לבקש ממנו שיתפלל על בנו (עיטורי ירושלים – גיליון 8).

שאלה: שמעתי שהרב מעריץ את הרב גורן. מדוע? הרי כל גדולי הדור יצאו נגדו?
תשובה: ביחס אל הרב גורן שליט"א, אין שום ידיעה ש"כל גדולי הדור יצאו נגדו". ידיעה שנייה בהיפך, כי גדולי הדור הגאונים בהוראות ופוסקי הלכות פרסמו כי אין להרהר אחרי הוראותיו (אגרת רבנו).

שאלה: ידוע שהרב תומך ברבנות הראשית לישראל ובמיוחד ברב גורן שליט"א. אולם הגוף הבוחר מורכב מרבנים והחלק השני חילוניים, ורוב הרבנים ככולם מתנגדים להיותו של הרב גורן שליט"א רב ראשי, וא"כ יוצא שרק הגוף החילוני מעוניין ברב גורן כרב ראשי?
תשובה: הגאון פוסק הלכות ר' יוסף אליהו הנקין זצ"ל פרסם באחרית ימיו כי חלילה אין להרהר אחר הוראותיו של הגאון ר' שלמה גורן שליט"א (אגרת רבנו).

שאלה: כיצד אפשר להסביר היום את התופעה המזעזעת של חילול השם שיוצא מתוך הרבנות הראשית לישראל ואשר גדל מפעם לפעם?

תשובה: הגאון ר' שלמה גורן שליט"א נבחר על ידי רבני ארץ ישראל האמיתיים המשמשים בקודש ברבנות ערי הארץ ומושבותיה. שהרוב מתנגדים לו, זה שקר ידוע של בעלי מחלוקת אגודאיים, ועל בעלי מחלוקת הודיענו הגר"א זצ"ל שהם היותר גרועים שבערב רב שבעקבתא דמשיחא. החילול השם – של בעלי מחלוקת, והקידוש השם – של כבוד הרבנות הראשית (אגרת רבנו).

בכ"ח באייר התשל"ח, יום ירושלים, הגיע הרב גורן לישיבה. כאשר הוא קם לדבר, רבנו קם לכבודו, והמשיך לעמוד במשך כל זמן שהרב הראשי דיבר. (עובדה זו חזרה על עצמה כמה פעמים. יש לציין שרבנו היה אז בן שמונים ושבעה) וכאשר רבנו נאם, עמד הגר"ש גורן כל זמן שדיבר.

הוספת המלקט (ש.ה) על המובא ב - 'קורות רבנו':

עמדת חברי מועצת הרבנות הראשית לישראל ורבנים מכהנים בישראל בעניין 'האח והאחות':

בעת המחלוקת הקשה בפרשת 'האח והאחות' מועצת הרבנות הראשית לישראל תמכה ברב גורן וקבעה ש"הוא הסמכות התורנית ההלכתית העליונה אשר מפיו תצא תורה והוראה לכל בית ישראל" (הודעה לעיתונות כ"א כסלו תשל"ג, ארכיון הרב גורן, פרוטוקולים של מועצת הרבנות הראשית. בעין הסערה, ד"ר שפרה משלוב, עמ' 58)

המועצה כללה את הרבנים הגאונים: הרב שלמה יוסף זיון, הרב כתריאל פישל טכורש, הרב מנחם יהודה הלוי אושפיזאי, הרב אליהו כץ, הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא, הרב יוסף קפאח, הרב בנימין אביעד רבה של מועצה אזורית שפיר, הרב חיים דוד הלוי, הרב רפאל כדיר צבן רבה של נתיבות, והרב יוסף שרביט מאשקלון.

רבנים נוספים שתמכו בכיוון הפתרון שהוביל הרב גורן באותה העת בעניין 'האח והאחות':

הראשל"צ (תשט"ו-תשל"ג) הרב יצחק נסים תמך עקרונית בכיוון הפסיקה של הרב גורן בתיק הזה וזאת, לאור הראיות החדשות שאסף הרב גורן (ראיון בעיתון 'הצופה' משנת תשל"א, נדפס בספר לדור ולדורות ח"ב, ירושלים תשע"ז) הוא אף טען בפני שני דיינים שלא התייחסו עניינית לראיות החדשות: הלוואי שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם?! (מובא בספר 'מן ההר אל העם' עמ' 266, מאיר בניהו ושאל מיזיליש (עורכים)) כן סבר הרב נסים, שבתיק 'האח והאחות' צריך להוסיב "דייני 'לא תגורו'" ('הצופה', שם) גם הרה"ר (לשעבר) הרב איסר יהודה אונטרמן, תמך בזמנו בדרישה לדיון מחודש בפרשה על סמך העדויות החדשות שגבה הרב גורן (שבט יהודה, עמ' קכו) אולם, לאחר מכן חזר בו מדרישה זו.

ראוי לציין שעל פסק הדין "האח והאחות" חתמו בסופו של חמישה עשר דיינים ואבות בתי דין מכהנים, אם כי עד היום לא פורסמו שמותם באופן מלא (הערת המלקט: כותב שורות אלו יודע את שמו של אדם הקרוב ביותר לרב גורן, היודע את שמותם של הדיינים הנ"ל אולם היות והוא הבטיח לרב גורן שלא לגלותם על כן, הוא נוצר את שמם. לדבריו, מדובר בדיינים חרדים גדולים ומפורסמים שאם שמם היה נודע איש לא היה מפקפק בהיתר).

רבנים ודיינים שתמכו בפסקו של הרב גורן ונתפרסם הדבר הינם: הרב אליעזר שפירא - דין בביה"ד הרבני בירושלים, הרב שלום מזרחי דין בביה"ד הרבני בת"א ולימים, חבר בביה"ד הגדול, הרב שלמה ילזו שאף הדפיס את פסק ההיתר בספרו (שו"ת 'אשר לשלמה'), הרב מנחם יהודה הלוי אושפיזאי - רבה של רמת גן ומזקני תלמידי הראי"ה קוק, הרב כתריאל פישל טכורש - חבר מועצת הרה"ר

לישראל ויו"ר 'חבר הרבנים'¹⁴, הרב אברהם אלמליח - רבה של דימונה (מפי בנו), הרב מרדכי פירון – הרב הראשי לצה"ל, הרב שמואל תנחום רובינשטיין (מכנה את הרב גורן - 'מרן הרב הראשי', קובץ תושבע"פ יז' (תשל"ד)) הרב אליעזר ברנשטיין (ראש הסתדרות הרבנים של אמריקה), הרב עמנואל יעקובוביץ (הרב הראשי של איחוד הקהילות היהודיות של חבר העמים הבריטי). הרב יצחק אריאלי (מחבר ספר 'עיניים למשפט') סבר שההתנגדות לפסק הרב גורן היא פוליטית ולא הלכתית וסירב להשתתף בעצרת שערכה כנגד הרב גורן (מפי עד שמיעה) וכך גם סבר כאמור, הגרי"א הענקין.

יחסו של הרב גורן לרב צבי יהודה קוק:

כאשר פורסמה כנגד הרצי"ה כתבה ביקורתית בעיתונות הכללית, פרסם הרב גורן תגובה נגד 'דברי בלע ועלבון נגד הכהן הגדול, עין ישראל, גאון התורה והמחשבה, מרן הרב צבי-יהודה הכהן קוק שליט"א, ראש ישיבת מרכז הרב, שכל חייו קודש להפצת התורה ולגאולת העם וארץ ישראל' (מובא אצל ד"ר שפרה מישלוב, הקשרים המשותפים של הרב גורן והרב צבי יהודה קוק, כד חשון תשע"ד)

כשנפטר הרצי"ה הספידו הרב גורן:

'אזיל גברא דמסתפינא מיניה', והכתירו 'גאון המחשבה, החזון והמעשה'. בדברי הספדו עליו הבלית שתי נקודות עיקריות במנהיגותו: א) הצלחתו להפוך את ישיבת מרכז הרב לתנועה עולמית של אלפים ורבבות בשל היחס האבהי שלו לכל אדם ובזכות האמונה שירש מאביו בתחייה הרוחנית לאומית ההולכת ומתגשמת בארץ; ב) עמידתו העיקשת על שלמות הארץ, תולדות ביטחוננו בהתגשמות ההבטחה האלוקית בדורנו שיצרה תנועה של לומדי תורה ולוחמים המחרפים את נפשם למען ארץ ישראל (מישלוב, שם).

דברי הספד נוספים מאת הרב גורן:

אצל מי נבוא להתייעץ, אצל מי נבוא לשאול שאלות של ציבור, שאלות של מדינה, מי יפתור לנו את בעיותינו, מי יענה לנו על שאלותינו, מי ירפא לבבות נשברים. על זה דוה לבנו, על נשמה עילאית זו שחיה בתוכנו יותר מיובל שנים. כל בני הישיבה. וכל מי שינק מרוחו חייבים לקרוע מפני שדינו כאביהם של ישראל.

נשמתו יצאה בטהרה ביום הפורים של פרזות. חכמינו אנשי כנסת הגדולה תקנו פורים של פרזות כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל. מי שמר על כבודה של ארץ ישראל כרבינו זצ"ל?! הרי כל חייו היו קודש לכבוד ארץ ישראל, והוא אשר חלק את הכבוד הגדול לארץ ישראל. הוא הגשים את החזון של מרן הרב זצ"ל. הרב חזה והוא הגשים, הרב לימד והוא ביצע. הוא הקים עולה של תורה (חוברת לתשובת השנה, עמ' 6, אולפנת צבי"ה, תשמ"ג וראה עוד בחוברת: רבנו זצ"ל, קובץ הספדים על מורנו ורבנו הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, ראש ישיבת מרכז הרב" בהוצאת המרכז לתרבות ישראלית, תשמ"ב)

¹⁴ הערת הרה"ג הרב איתם הנקין הי"ד: האיר את עיני פרופ' מלך שפירא בדבר קיומה של החוברת 'הרבנות הראשית – רבנות לעם כולו', ירושלים תשל"ג. חוברת זו, שיצאה בעיצומו של הפולמוס בהוצאת מחלקת ההסברה של המפד"ל-הפועל המזרחי, מרכזת דברים שונים בנושא מאת הרצי"ה קוק, ר' זרח ורהפטיג והרב כתרילא פישל טכורש, המבטא תמיכה נמרצת ברב גורן. מאמרו, הנמצא בעמודים 17-21 של החוברת.

13. הרב יהודה זרחיה סג"ל – רב שכונת קריית-שלום, ת"א:

במענה הלכתי לשאלת חייל דתי כתב הגאון המקובל הרב סג"ל את הדברים הבאים:

...אני חוזר לזרזך להתייעץ עם הרבנות הצבאית היטיב, ולא ללחוץ עליהם בשום דבר, כיון שיש לכבד את המרא דאתרא כידוע, ובפרט שיש כאן מסורת צבאית מכובדת ע"י רבנים גאוניו כמו הגר"ש גורן ואחריו הרב ר' גד נבון שליט"א וגם בתוך הרבנות רבו ת"ח גדולי תורה (מתוך מכתב "תשובות בעניני שבת בצבא" שהשיב הרב סג"ל לרב אהוד ברזילי ז"ל בעת שירותו הצבאי, המכתב פורסם על ידי הרב אבישי אלבוים, בקובץ "המעין", תשרי תשע"ג)

14. "אחד מגדולי הפוסקים" - הרב חיים סינוואני, מגדולי המקובלים וצדיקי הדור:

סיפר משמשו ונכדו של הגה"ק מורי חיים סינוואני, רבי גדעון סינוואני מיהוד: בעיני סבא, הרב שלמה גורן זצ"ל היה רב ענק, ואף בפסק המפורסם השנוי במחלוקת "פסק הממזרים", תמך בכל דבריו, וראה בו את אחד מגדולי הפוסקים. את ספריו הניח בכבוד גדול ובהבלטה בספרייתו. (אתחלתא היא, ח"ב, עמ' רמג', הרב יצחק דדון, ירושלים תשס"ח).

בספר "דרך צדיקים", אודות הרב סינוואני ותלמידו, הרב מרדכי שרעבי מצאנו סיפור (המובא שם בעילום שם) התואם להפליא עדות זו של רבי גדעון. הבאנו אותו כאן, ויודע תעלומות יפענח צפונות.

וכך מסופר שם: "פעם ישבו מספר בחורים בצל קורתו של רבנו, והחלו משיחים אודות פסק הלכה שנתפרסם ברבים בשם אחד מגדולי הדור. הרב הפוסק, היקל לכאורה בדין ובדבריו חלק על דעתם של פוסקים אחרים. השיחה גלשה הלאה והמשתתפים הביעו דעתם בשלילה, ורננו על אותו גדול ששיטתו וגישתו בפסיקת הלכות היא למצוא כל מיני היתרים וקולות בכל תחומי החיים.

משנשמעו דברי ביקורת נלוזים אלו באזניו של רבנו, שעסוק היה באותה שעה בלימוד, מיד אזר כגבר חלציו, וכדרכו בקודש לסנגר עבור כל בר ישראל וכ"ש בכבודה של תורה, נחלץ חושים להגן ולדבר בזכותו של החכם. במשך חצי שעה דיבר ברציפות אך ורק בזכותו של הפוסק, כשהוא מונה אחת לאחת את שבחיו ומעלותיו. רבנו שעבר על ספריו של אותו גדול והיה בקי בהם אמר אז לסובבים אותו - "דעו לכם, רבותי! פוסק פלוני זה, ידיו רב לו בכל מכמני התורה וצפונותיה, וכל בר דעת שיפתח את ספריו המאירים ויעיין היטב בפסקי הלכותיו ומקורותיהם, יוכח לראות את ידו החזקה ובקיאותו העצומה בכל ספריהם של הראשונים והאחרונים. ואם הוא פסק כך לא מליביה פסק זאת אלא שיש לו על מי לסמוך, ואתם מה לכם כי תלינו עליו ותתרעמו על פסקיו, מוטב שיקל כפי שהלכה מחייבת מאשר יחמיר סתם בעלמא. צאו וראו כמה רבים הם תלמידיו, התבוננו כמה אנשים קרב לדרך התורה והמצוות, בכך שהראה להם את ההלכה כפי שהיא מבלי חומרות יתירות..." (ח"א, עמ' 208).

15. 'ידידי הגאון המובהק' - הרב שלמה זלמן אוירבעך:

מכתב לרב הראשי לצה"ל, בעניין עריכת 'תיקון גדול' בקבר-רחל המשוחרר:

ב"ה, יום מוצש"ק פר' נחמו תשכ"ט. יצק ד' שלו' וברכה למע"כ ידידי הגאון המובהק וכו' הרב שלמה גורן שליט"א רב ראשי לצה"ל ולעה"ק יפו-תל אביב. אחרי מבוא הברכה בכבוד ויקר כיאות לרום ערכו, אבקש את הדר"ג כי תערב עליו עתירתי עבור הכלל.

צבור גדול וחשוב של ת"ח ויראי ד' אשר חפצים ומשתוקקים מאד להשתטח על קבר רחל אמנו לשפוך שיח לבם ולהרבות שם בתפלה ותחנונים מצטערים מאד על זה שהרבה פעמים נמנע מהם דבר זה בגלל הערבובייה הגדולה של תערובת אנשים ונשים יחדיו, ובפרט כהיום אשר לדאבוננו גם יש נשים רבות שאינן לבושות כראוי. ובמר נפשם באו אלי אנשים גדולים מאד בתורה ויראה לטכס עצה וגם התחנונו ובקשו ממני להשתדל למצוא תיקון לדבר זה. והיות שמקום קדוש זה עומד ב"ה תחת פקוחה היעיל והמשובח של הרבנות הצבאית אשר שומרים באמת את משמרת הקודש כראוי, אשר על כן אקוה להוסיף עוד זכות שתתגלגל ע"י זכאי ופונה אני בזה אל הדר גאונו שיתן אל לבו דאגתם של ת"ח צדיקים וחסידים, וחזקה על גברא רבה כוותיה שברוב חכמתו ויראתו ישכיל להתגבר על כל המכשולים ולעשות 'תיקון גדול' גם לדבר זה. אולי ע"י ב' כניסות נפרדות, היינו שהכניסה הראשית תהא רק לנשים והן תעמודנה שם כל הזמן בשטח גדול זה שהוא במזרח המצבה וגם יציאתן כביאתן מאותו פתח. ואילו הכניסה והיציאה לגברים תהא מאותו הפתח שמשמש עכשיו רק ליציאה, ויחד עם הצבת שלטים לסמון המקומות חושבני שודאי יהיה בכך תיקון גדול, אך מסתמא יש גם דרכים אחרות, ואנכי לא באתי אלא להעיר ולא להורות. ובתקוותי שהדר"ג שליט"א בטח יעשה בזה כמיטב יכלתו אחתום ברוב הוקרה והערצה ובמיטב הברכות שלמה זלמן אויערבאך (מקור: ארכיון הרב גורן, מובא אצל ד"ר שפרה מישלוב, בעין הסערה, רמת-גן, תמוז, תש"ע, נספח ארבע-עשרה, עמ' 236).

הגרש"ז מצדיק את שיקול דעתו ההלכתי של הרב גורן בעת מלחמת ההתשה:

הרב יהושע בן מאיר, תלמידו של הגרש"ז בישיבת 'קול-תורה' שכיהן כרב צבאי במלחמת יום הכיפורים, סיפר שבעת מענה לשאלתו אודות כניסה לסיכון אישי בעת פינוי חללים משדה הקרב האריך הגרש"ז בתשובה שמותר ו"אמר שהוא שמע שהרב גורן התיר במלחמת ההתשה לשלוח חיילי רב"צ להכשיר את המעוזים לפסח, למרות שהייתה סכנה והיו חיילים שנהרגו, ולמרות שלחלק מהחיילים במעוזים לא היה שום ענין ואולי אפילו לא רצו שיכשירו לפסח, וזה היה להם מטרד. אך לדבריו, הרב גורן צדק, כי העובדה שהרבנות הצבאית מפעילה את סמכותה ואוסרת גם להם את השימוש בחמץ בפסח, מעניקה להם את התחושה שהם חלק מהמערכת, ממדינת ישראל, והם שותפים אפילו להגבלות של הרבנות, ובסופו של דבר זה משפיע ומחזק אותם מורלית. לדבריו, אין ספק שפינוי התאג"ד והטנקים הוא פיקוח נפש. אך גם הפגיעה המורלית בחיילים שרואים שאם הם יפלו חללים הם ישכבו בצד ואף אחד לא יטפל בהם הוא גורם חשוב ברוח הלחימה, ולכן מהווה פיקוח נפש"...

לאחר שנת התשל"ג, חלה התרחקות מסוימת ביניהם, עקב פרשת 'האח והאחות' אולם, גם בשנים אלו שיבח הגרש"ז את פועלו של הרב גורן במסגרת הצבא. ככל הנראה, הרב גורן נפגש עם הגרש"ז באופן אישי בעניין פסק דין 'האח והאחות' אולם דבר קיומה טרם אוזכר כלל ודברי הגדולים הללו בפגישה זו טרם פורסמו (עדות מפי שני ת"ח שמסרו על דבר קיום הפגישה ועל תוכנה באופן כללי).

16. "את והב בסופה" - הרב עובדיה יוסף, הראש"צ וראש מועצת חכמי התורה:

בעניין היחסים האישיים ששררו בין שני ענקי התורה נכתב כבר רבות, אך למרבה הצער, רובם של הכותבים ראו דווקא את מפריד ולא את המאחד. שני הרבנים הדגישו שהמחלוקת ביניהם נבעה

ממחרחרי ריב, ושהם הצליחו להתגבר עליה ולבסוף, שררו ביניהם אהבה, אחווה, שלום ורעות. גם בשנות חייו האחרונות של הרב גורן, עת שרר ביניהם ויכוח עז בסוגיית שלימות ארץ ישראל, נזהרו הרבנים מפני מחלוקת אישית והיא נשארה עניינית. להמחשת יחסי ההערכה ההדדיים, בחרנו להביא כאן קורטוב מדבריהם המשקפים יחס זה.

מכתב ברכה לרב גורן מאת הרב יוסף לכבוד פורים תשמ"א:

ב"ה, ירושלים ט"ז אדר תשמ"א. **כבוד ידיד נפשי וחביבי דורש כתרי אותיות פה מפיך מרגליות הגאון הגדול המפורסם כמהר"ר שלמה גורן שליט"א הרב הראשי לישראל.** הנה ברך לקחתי וברך ולו אשיבנה **בברכות מאליפות לראש גבר מורם מעם,** השי"ת יתן לו אריכות ימים ושנים בטוב ובנעימים דשנים ורעננים, להדר"ג ולרעיתו הרבנית תחיה, ושמחת עולם על ראשם, ברוב גילה וחדוה ושוב שמחות תמיד כל הימים, ברבות הטובה גם עד זקנה ושיבה. **בכבוד רב ובידידות נאמנה, ואהבה רבה בלב ונפש, עובדיה יוסף, פורים דירושלים, שנת "תרוממנה" קרנות לצדיק לפ"ק.**

מכתב תודה מאת הרב גורן לרב יוסף לרגל קבלת ספרו יחווה-דעת (ח"ד):

"ד בכסלו תשמ"ב. **לידיד בית ישראל וליד"נ רבה דעמיה מדברנא דאומתיה הגאון המובהק כל רז לא אניס ליה עמיתי ורעי כש"ת מוה"ר עובדיה יוסף שליט"א ראשון לציון והרב הראשי לישראל שלום כהדר"ג וב"ב וכל הנלוים אליו ישגה לעלם.**

שלמי תודה ורוב ברכות לכהדר"ג על השי היקר מפנינים שהעניק לי את ספרו החשוב והנשגב בשם "יחווה דעת" (חלק ד). והוא פרי הילולים, מאמרותיו היקרות ופסקיו לאמיתה של תורה שמדי שבוע בשבוע קולו מהדהד באהלי יעקב במדינתנו. מדי קראי בו מצאתיו מלא וגדוש חידושים נפלאים ומקורות נעלמים המשובצים בכת"ר ומיוסדים על אדני פז וחצובים מהררי קודש, הלא המה ספרי השו"ת של הפוסקים הראשונים והאחרונים הכל גלוי וידוע לפני כת"ר. הם פרושים לפניו כשמלה חדשה ומאירים באור יקרות כעצם השמים לטוהר, ערבים לאוזן ונעימים לחיך.

יחד עם אוצר בלום זה, שמח כהדר"ג את לבבי בספר "באר יצחק" על פירוש התייר הגדול רבינו הראב"ע זלה"ה מאת הרב המובהק מוה"ר יצחק שרים ז"ל, על כל זה יעמוד כהדר"ג על התודה והברכה. יפוצו מעינותיו חוצה, ויתבדרון שמעתתיה בעולם בבריאות גופא ונהורא מעליא.

הספדו של הרב עובדיה יוסף על הרב שלמה גורן:

הספד שנאמר בשעת הלוויה של הרב שלמה גורן זצ"ל, יום ראשון כה' חשון תשנ"ה:

הרב שלמה גורן שקדן עצום היה משחר נעוריו. הבבלי והירושלמי היו נגד עיניו תמיד בהתמדה נפלאה ובאהבה עצומה, בבחינת אילת אהבים ויעלת חן באהבתה תשגה תמיד, עליו יש לומר הפסוק גם במעלליו יתנכר נער אם זך ואם ישר פעלו, מהו "יתנכר", היה לו לומר "יוכר" הנער. אלא התנכרות למעשה נערות, משחקים אינם מעניינים אותו, והוא בז להם, כי יש לו משיכה אך ורק לתורה, כי זך וישר פעלו. וכבר אמרו אם יאמר לך אדם יגעת ומצאתי האמן, לא יגעת ומצאתי אל תאמן, ובזה פירשו האמנתי כי אדבר וכו' (מהרש"א בח"א מגילה ו:). **אף מתנגדיו מודים שהיה גדול בתורה בש"ס ובפוסקים, ועליו יאמר: אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו גדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם - בשעת פטירתו של האדם אין מלוין אותו לא כסף ולא זהב וכו' מאי קמ"ל? אלא גם כסף וזהב שהשתמש בהם לצורך לימודו בתורה, אין מלוין אותו. שאינם אלא מכשירי מצוה, ורק**

התורה שהיא גוף המצוה מלווה אותו. וכמו שאמרו כל העושה מצוה אחת מקדימתו והולכת לפניו, שנאמר והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך. וכן נאמר בהתהלךך תנחה אותך וכו'.

הגאון ר"א הלוי הרצוג שם עינו הבדולח על העילוי הרב שלמה גורן בצעירותו, ומינה אותו רב ראשי לצה"ל, כי ידע את אומץ לבו העשוי לבלי חת, ובעוז רוחו פנה לשר הביטחון דאז ד. בן גוריון ודרש ממנו שיתן פקודה למטכ"ל שבכל מטבחי צה"ל יהיה רק אוכל כשר בלבד, שלא כמו שעלה על רוחו לתת אוכל כשר לחיילים דתיים בלבד. ולחילוניים יאכלו כאשר תאוה נפשם. ועבד הרב בתוקף רב לבל יהיו אגודות אגודות בצה"ל, אלא אוכל כשר לכל חייל. תורה אחת ומשפט אחד לכל ישראל, כדי שכל חייל דתי שיתגייס לא יתרוצץ אנה ואנה לחפש אוכל כשר. תבע ודרש וכן נעשה עד היום הזה, וכן לימים יבואו. גם לחם בעוז על שמירת שבת ומועד בצבא כפי שמצוה עלינו התורה, ושהמפר שמירת השבת ענוש יענש, ומבוקשו ניתן לו, ונתקיים בו תאות לבו נתת לו וארשת שפתיו בל מנעת סלה, אין אף אחד שיוכל להכחיש דברים אלו, שאם יש כשרות ושבת בצה"ל זהו הודות לו ורק לו, והזכות הזאת נשמרת לדורות עולם, וזכות הרבים תלויה בו.

ואמנם כאשר שירתנו יחד ברבנות הראשית בתל אביב, היינו רעים אהובים זה לזה, אני כיבדתי והוקרתיו, ואף הוא השיב לי אהבה רבה על אהבתי, והיינו יחדיו כשבת אחים גם יחד בביקורים הדדיים ובהשתתפות בשמחות זע"ז. אך כשקבלנו משרת רבנים ראשיים לישראל, באו אנשים מסוימים והפרידו בינינו, ונתקיים בנו כי ידברו את אויבים בשער, ומכל מקום נתקיים בנו לבסוף את והב בסופה, ושלוש שנות כהונתנו האחרונות (עד שנפסקה משרתינו), היינו יחדיו באהבה רבה מכן הקדיש עצמו למען ישיבת אידרא אשר הקים לאברכים מצויינים, וכיתת רגליו למרחקים להחזקת הכולל. וזכות הרבים תלויה בו. תנצב"ה. (קובץ המשביר, ח"ב, עמ' קיד, בתוך מאמר של הרב אליהו כהן, ברוקלין, ניו-יורק)

"הרב גורן היה אדם גדול בתורה. בשנותינו האחרונות כרבנים ראשיים לישראל היחסים בינינו היו טובים וחמים, כאשר תאמנו בינינו את כל הנושאים האירגוניים וההלכתיים ברבנות. נכון שהיו בינינו חילוקי דעות בסוגיית ארץ ישראל והחזרת שטחים, אולם למרות זאת לא העיב הדבר על יחס הכבוד וההערכה ההדדית בינינו" (הצופה, כ"ב כסלו תשנ"ה, מדברים בהלווייתו).

בנו של הרב גורן, עו"ד רמי, לקח את בנו לפגוש את הגר"ע יוסף (היה זה כבר אחרי פטירת הרב גורן). הגר"ע יוסף אמר לנכדו של הרב גורן: דע לך שסבא שלך היה ענק שבענקים ואנחנו אהבנו אחד את השני מאוד. היה זמן שהיינו ביחסים לא טובים כי אנשים נוראיים סכסכו בינינו, אך אנחנו התגברנו על כך וחינו באהבה אחווה ורעות עד פטירתו (עדותו של רמי גורן בערוץ 7, תשע"ג).

17. "אחד משיירי הגאונים שנשארו לעם ישראל" - הרב אברהם שפירא, הרב הראשי לישראל

(תשל"ג-תשמ"ג) וראש ישיבת 'מרכז-הרב':

ידידות ארוכת שנים שררה בין הרב שפירא לבין הרב גורן עוד מימי לימודיהם המשותפים בישיבת חברון, בשכונת 'גאולה' הירושלמית. הרב גורן למד בחברותא אישית מדי שבת בצהריים עם הרב

ראובן טרופ בביתו וכאשר עזב הרב גורן את הישיבה היה זה הרב שפירא ש'תפש' את החברותא הפנויה שלו (מובא בספר 'אמרי שפר' מאת הרב יצחק דדון).

כאשר בתחילת כהונתם של הרב גורן והרב יוסף ברבנות הראשית היו ביניהם חילוקי דעות ומתחים, היה זה הרב שפירא שהשכין שלום ביניהם. בשלהי כהונתם של הרב גורן והרב יוסף כרבנים הראשיים, אף התגייס הרב שפירא לניסיונות לסייע בהארכת כהונתם.

דברים שאמר הרב שפירא בעת הלווייתו של הרב גורן:

הגר"ש גורן היה אחד משיירי הגאונים שנשארו לעם ישראל. גאון וגדול בתורה כבר מגיל צעיר. פעל ללא פחד וללא מורא בכל תחומי החיים. קשה לראות היום את מדינת ישראל בלעדיו (הצופה, כ"ב כסלו תשנ"ה, מדברים בהלווייתו).

עמדת הרב שפירא בפרשת 'האח והאחות':

בעת המחלוקת שפרצה בפרשת 'האח והאחות' נמנע הרב שפירא מלהתערב באופן ציבורי ובמכתב אישי מאותם ימים כתב: "...ברצוני רק להעיר שאני יליד ירושלים ויודע היטב איך בונים מחלוקת בין רבנים ואיך מנפחים אותה ואיך מקיימים אותה. ואני מוזהר מפי רבותי ואבותי להיזהר ולהישמר מכל מגע עם מחלוקת, אפילו אם קשורים בה בעוה"ר גדולי עולם וצדיקי עולם כי שום גדול וצדיק אינו מחוסן להימלט ממ"ש חז"ל "ועדיין מרקד בינינו" (מכתב שנדפס ברחון 'עיטורי כוהנים', מס' 19, שבט תש"ם)

כאשר הרב גורן פרסם בספר מיוחד את נימוקי ההיתר של 'האח והאחות' ביקש הרב צבי יהודה שיביאו לו את הספר. הוא עיין בו ושלח אותו לרב אברהם שפירא עם שאלה, לא האם הוא מסכים איתה או לא אלא האם היא בנויה היטב כתשובה הלכתית רצינית. כאשר השיב לו שכן, פרסם רבנו: "תקצנה ידי עושי רשע". שאלוהו: "הלא בין החותמים יש כמה רבנים גאונים". השיב: "יש חילוקים". כלומר, אין סגנונות הביזוי שווים (קורות רבנו, עיטורי ירושלים, גיליון 20) תלמידו המובהק של הרב שפירא, הרב יהושע מגנס סיפר שהרב שפירא סבר ששני הצדדים לא מיצו את חקירת הפרשה וניתן היה להביא עוד עדים בטרם תוכרע.

סיפר לי ידידי הרב עוזי לוי הי"ו, בנו של רבה של שכונת נחלאות הרב רחמים לוי זצ"ל ומבוגרי ישיבת 'מרכז-הרב':

הרב גורן נפטר בליל שבת. ביום ראשון בבוקר, נכנסתי לביתו של מו"ר רה"י הגאון הרב אברהם שפירא זצ"ל. הרב שפירא שוחח עמי אודות הרב גורן ואמר: הוא היה אדם גדול, כל ההתנגדות אליו, הכול מקנאות, הכול מקנאות. קנאו בו מכיוון שהוא היה הראשון שמדליק את האור והאחרון שמכבה אותו (בישיבת חברון). יש גדולים ויש גדולים, הרב גורן היה גדול שבנה גם את עולם המעשה..."

דברי חיזוק שאמר הרב שפירא לתלמידים עם היוודע דבר פטירת הרב גורן, בעת שיעור בביתו במוצש"ק חיי שרה, ליל כ"ה מרחשון ה'תשנ"ה [נרשם ונערך ע"י אחד השומעים]¹⁵

שמעתם על [הסתלקותו של] הרב גורן, היה מתמיד עצום. בקי בבבלי וירושלמי. בצעירותו היה מקובל על כולם. קיבל הסכמה מהרב (קוק). הסכמה לספר זה יותר מהסמכה לרבנות. בתחילת דרכו הרב חיזקו. פעם היו מדפיסים ספר רק לעת זקנה, לא היה דבר רגיל שצעיר כותב. היה מתמיד עצום. בלי התמדה אי אפשר להשיג כלום. זה הכישרון הכי גדול. חבל, חבל, חבל. היה מחדש גדול, אולי, לא הניח בדור כמותו.

הרבנות הצבאית - הכול בזכותו, בלעדיו לא היה כלום. היה תקיף גדול ומקורב לבן גוריון, כול המטכ"ל פחדו ממנו, כל דבר לקח ישר לבן גוריון. שם בצבא הוא הצליח, שם - פקודה זו פקודה. לעומת זאת, בחיים האזרחיים לא כך, לא נכפפו אליו, שלא תדעו מזה, הרבנות מקברת את בעליה, עסק מסוכן, מתחיל במחלוקות. אמירה מפורסמת בירושלים, ש"הלויה זה הכבוד הראשון לא האחרון...

אלה שפגעו בו צריכים לבקש מחילה. היה בר הכי בכל פסקיו. עמד על דעתו. ברבנות הצבאית הכול פסקיו, ידע לחתוך בענייני עגונות. חלק מבוזיו כבר מתו. מחיבוט הקבר הוא ודאי פטור, יצא ידי חובה בהידורים. רצ"ה הביאו לישיבה - יבקש את נרדף¹⁶.

'גברא דמסתפינא מיניה', תקיף, צריך כאלה.

היה בקי בבלי וירושלמי, כוח הפסיקה תלוי בידיעת המקורות. יש מחסור, כל אחד צריך להשלים, בבלי וירושלמי.

לא תפס מקום מספיק חשוב, יכל להשפיע יותר. יבוא אחר במקומו, "זרח השמש ובא השמש" (קהלת א, ה) - אבל, יש שמש ויש שמש... יש שמש של קיץ ויש של חורף, לא אותו דבר..

"לא תתגודדו..." (דברים יד, א) בפשט, איסור קרחה על מת אך בדרש 'לא תעשו אגודות אגודות' (יבמות יד.) ויש להבין את הקשר בין הפשט לדרש? יש הבטחה לכלל ישראל: זרח השמש ובא השמש... הסיבה שאין ייאוש מפטירת אדם כי יבוא אחר (ואז אין לכם סיבה לקרוח על המת), אבל אין ההבטחה לאגודה מסוימת (שיבוא דווקא ממנה) לכן 'לא תתגודדו' (אלא להיות באחדות). הרב גורן היה עצמאי, ללא אגודה. אין דרך אחרת, צריך לפתוח גמרא, הכול משם. יש מחסור, כל אחד צריך להשלים, בבלי וירושלמי. היוצא מדברינו - שצריך ללמוד.

18. "קשה כברזל" - הרב יהודה עמיטל, ראש ישיבת 'הר-עציון':

הרב גורן היה "קשה כברזל". לא תמיד היה קל לעמוד במחיצתו. אבל מתוך ראייה רחבה, הוא חי באותה מציאות של "תלמידי חכמים קשים כברזל". משהיו נכנסים כל אותם תלמידי חכמים ענוותנים כ"הלל" לפני השר, עומדים מול הגנרל, מיד היה הלה יודע שלא יעמדו כנגדו ויכול הוא

¹⁵ ותודתנו נתונה לו. הדברים הופצו בכתב למחרת בישיבת 'מרכז הרב' בהסכמת הרב שפירא.

¹⁶ במשך תקופה קצרה שהגר"ש ישראלי לא העביר שיעור כללי בישיבת 'מרכז הרב', הרצ"ה הביא את הרב גורן לישיבה לתת שיעור כללי במקומו. אח"כ חזר הגר"ש ישראלי להעביר שיעורים בישיבה במקדם.

לעשות כל אשר יחפוץ. הרב גורן ידע שצריך להעביר את המסר: "תלמיד חכם מפחיד יותר מגנרל!". בכל דור ודור יש אנשים עליהם הוטל להעביר מסר זה. לנו יותר נוח עם ענוותנים כהלל, אבל יש צורך חיוני גם באותם קפדנים כשמאי. הרב גורן הכיר בערך כישרונותיו, ראה בהם חסד שהעניק לו הקב"ה, אבל בכוח גאונותו ידע לדרוש את שלו מכל אחד. החברה של ימינו אינה יכולה להתקיים ללא אותו אדם בודד, שיאמר בפניה דברים קשים. לפעמים אנחנו מזדעזעים מדברים קשים, אבל בראיה כללית הם מוסיפים ותורמים. הרב גורן היה אחד מאותם אנשים עשויים לבלי חת, האומר בפניך דברים שקשה לשומעם.

את רוח לבו הקדיש לאותם "בעלי בתים" פשוטים, נטולי יומרות, באי בית הכנסת שלו, לילדים קטנים להם חילק ממתקים כל שבת. אליהם הוא לא בא בטענות. מצד שני, היתה לו ביקורת, והוא ייצג את דמותו של התלמיד חכם ה"נוקם ונוטר כנחש", תלמיד חכם ש"קשה כברזל" (הרב יהודה עמיטל, עלון שבות-בוגרים ו' אדר ב' תשנ"ה), עמ' 126-121).

19. "לא היה דומה לו בדורנו" - הרב שלמה דיכובסקי, חבר בית הדין הרבני הגדול:

האמת הייתה נר לרגליו, האמת יצאה בעוז מפיו, ללא ניסיון לעגל או ליישר אותה. על כן סבל קשה מכל צד. הוא נטל סיכון בפסיקה הלכתית שכמוה לא הייתה לפניו, בתחומים של התרת עגונות, הלכות אישות ועוד. לא היה דומה לו בדורנו (הצופה, כ"ב כסלו תשנ"ה, מדברים בהלווייתו).

20. "שילוב נדיר של ספרא וסייפא" - הרב ישראל מאיר לאו, הרב הראשי לישראל (לשעבר)

ורבה של ת"א:

עם פטירתו של הרב גורן, נעקרה מנוף חיינו דמות מיוחדת במינה, של אדם חדשן ונועז בכל הליכותיו. הרב גורן ייזכר לעד בתרומתו המכרעת למיזוג בין ספרא לסייפא, שלא היה כדוגמתו מימי בר כוכבא. הוא חידש הלכות רבות בנושאי צבא ומלחמה. מסירות נפשו למען ליקוט עצמותיהם של קדושי גוש עציון ויתר חללי מערכות ישראל לא תסולא בפז. דאגתו למנוע עגינות של אלמנות מלחמה מליל הגשרים ועד יום כיפור תיזכר לטוב ("מעריב", כ"ד חשוון תשנ"ה).

עם פטירתו של הרב שלמה גורן, אבד לעם ישראל אדם בעל שיעור קומה ודמות מיוחדת במינה, שקשה למצוא לה אח ורע בקרבנו". אמר במוצאי שבת, הרב הראשי לישראל הרב ישראל מאיר לאו, עם היוודע דבר מותו של הרב שלמה גורן. הרב לאו הוסיף, כי בצד ידיעותיו העצומות בכל מכמני התורה היה הרב גורן אדם נועז, אמיץ, מקורי ובעל שילוב נדיר של ספרא וסייפא. הרב לאו סיפר כי פגש את הרב גורן לראשונה לפני כ-35 שנים בעת שהרב גורן השתתף בחתונתו. מאז צעד בעקבותיו של הרב גורן וכיהן בחלק מהתפקידים שמילא הרב גורן בזמנו ('עיטורי כהנים', גיליון 118, כסלו תשנ"ה).

21. "ענק גדולת התורה לכל חלקיה" - הרב שאר ישוב כהן, רבה של חיפה וחבר מועצת הרבנות

הראשית לישראל:

עלי להזכיר לטובה ולברכה את גיסי הרב הראשי לישראל מרן הגאון האדיר רבי שלמה גורן זצ"ל, ענק גדולת התורה לכל חלקיה, שזכיתי ללמוד איתו כמה וכמה שנים בחברותא, לשמוע שיעוריו

בהלכה ובאגדה ולקבל הרבה תורה, מפיו ובשימושיו... (ש"י כהן, ח"א, פתיחת שערים, עמ' יג', אריאל, ירושלים)

מדברי הספד וזיכרון שאמר הרב שאר ישוב כהן אודות הרב שלמה גורן:

חלילה לנו לנסות להעריך הערכות ולתת תארים למי שהיה למעלה מכל התארים וההערכות. הכול יודעים את גאוניותו של מרן הרב זצ"ל בתורה. הכול יודעים את השקידה המופלאה וההתמדה הנפלאה שלו. הכול מכירים את מסירות הנפש שלו, הכול מכירים את המעשים הגדולים שעשה, וביחוד, את היצירה התורנית הנפלאה אשר היה עסוק בה. ואכן, אפשר לומר על רבנו את הפסוק שקונן דוד המלך על שאול ויהונתן: "איך נפלו גיבורים בתוך המלחמה" (שמואל ב, א, כה) מלחמתה של תורה. באמצע עבודתו התורנית כרע ונפל, ואיננו - כי לקח אותו אלקים...

גדלותו בתורה הייתה נדירה, לעם ישראל יש, ברוך ה' גם בדורנו, עוד הרבה גדולים בתורה. היו גדולים גם בין חבריו ובני-דורו של רבנו ויהיו עוד בעזרת ה'. אך, מורינו הרב, היה מהגדולים שבגדולים שבדורנו ובכל הדורות. גדולתו בתורה, הכרעותיו ההלכתיות, מעשיו הגדולים, פעולותיו הכבירות בכל השטחים, שסופרו ותוארו, ועוד ידובר בהם, היו מן הגדולים שבמעשים. אפשר לומר על רבינו זצ"ל, בלי היסוס מה שנאמר על בניהו בן יהוידע "איש חי רב פעלים מקבציאל... מן הגיבורים אשר לדוד".

המיוחד שבו היה שהוא סימל את הסינתזה שבין מדינת ישראל ותורת ישראל, במובן הנעלה ביותר. הוא לא חת מפני איש מימין ומשמאל, בעולמה של תורה ובעולמה של המדינה. הוא הלך בדרכו. והוא קנה לו אולי גם הרבה מתנגדים והרבה יריבים. אכן, דרכו בחיים לא הייתה קלה – "וימררהו ורבו וישטמוהו בעלי חצים" (בראשית מט, כג) אבל, זו היא המורשת שהוא הנחיל לנו: זה מה שאלישע הנביא רואה באליהו הנביא ואומר לו: "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו". אלו שתי התכונות היסודיות של רבינו זצ"ל: רכב ישראל אך גם פרשיו. מצד אחד, קבלת עול הנהגת המדינה. אך מן הצד השני, מלחמה על דמותה - כפרש הרוכב לפני המחנה כעמוד אש עובר, שהכול יראים מפניו. מי עוד יכול למזג את שתי התכונות יחד. מצד אחד לכפוף את עצמו, לשנס את מותניו ולרוץ לפני המלך, גם כאשר המלך איננו שומר תורה ומצוות, גם כאשר הדברים שהוא שומע מפיו, לא תמיד הוא יכול להשלים איתם ולפעמים הם ממש מזעזעים. יחד עם זאת הוא לוחם בכל עוז מלחמת ה' בגיבורים - לבצר את חומות הדת ולקדש את המחנה. פעם, הוא חזר אחרי שיחה של שעות, שנערכה בינו ובין ראש הממשלה דוד בן גוריון ז"ל. הם ישבו ביחידות במשך שעות רבות, במטה הכללי של צה"ל של אז, על הגבעה ברמת גן. אנחנו ישבנו וחיכינו לו בחדרו. הוא חזר מן השיחה, נרגש וחיזור ואמר: "שמעתי דברים שאמרו הצדוקים בימי בית שני, קשה להשלים עם כך". במילים אלו הוא השתמש, ובכל זאת, המשיך ללחום בכל עוז מלחמת ד' בגיבורים. לחם והצליח ויצר יש מאין - את הרבנות הצבאית, וכל השיגיה. שיעמדו בעז"ה, לדורות.

הוא היה עשוי כעמוד ברזל וכחומות נחושת. הוא היה עשוי ללא חת ממש, באומץ לב, בעוז רוח, הוא האמין באמת שלו ואהב אותה, בכל מקום ולפני כל אדם, כך היה רגיל לומר: אדם בא לעולם כדי לשמור על האמת שלו ועל המקורות שלו - גם כאשר הוא חייב להכניע את עצמו לפני גדולי תורה גדולים ממנו. כך נכוננו לו ימים גדולים וקשים בדרך המיוחדת שלו, כארי שבחבורה. לעיתים קרובות כאריה בודד, אבל "חלוץ ההולך לפני המחנה"...

מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה שאהב את התורה יומם ולילה. שאהב את עם ישראל, שאהב את ארץ ישראל, שאהב את צבא הגנה לישראל, שאהב כל יחיד ויחיד בישראל במסירות נפש, לפעמים היה הוא משקיע את עצמו ואל כל-כולו לחפש ולמצוא דרך להתיר יהודי לבוא בקהל ישראל - למרות שהוא ידע שתתעורר בעקבות מעשהו סערה ציבורית, ניסינו לומר לו בתוך המשפחה: מה לך למסור את נפשך ולהיכנס בעובי הקורה, כשכל העולם לוחם נגדך? אולם הוא היה עונה: אם אפשר להציל יהודי, מחויבים להצילו, אפילו אם מדובר בסכנת נפשות, אני מוכן לסכן לא רק את העולם הזה אלא גם את עולם הבא שלי, כדי להציל יהודי. כך הוא פעל רבות. כך הוא הציל נפשות, כך הוא מילא את שליחותו ואת דרכו בחיים.

רבנו עשה לילות כימים בלימוד התורה. מה שידוע לכולם: בנגלה, זכה לקנות גאונות של בקיאות בלתי מצויה בכל חדרי תורה. המאמר שאומרים חז"ל על רבן יוחנן בן זכאי אפשר לומר בלי פקפוק על רבינו. הוא היה בקי בבבלי, ובירושלמי, במכילתא, ספרא וספרי, בהלכות ואגדות. לא הניח דבר שלא היה בקי בו באופן יסודי ומעמיק, ע"י עמל גדול בתורה יומם ולילה. מה שעדיין לא פורסם: היא גדולתו בתורת הנסתר. שם שימש את חותנו הרב הנזיר זצוק"ל ועוד קודם דבק באהבה במן ר' אברהם יצחק הכהן קוק זצוק"ל, ששימש אותו עוד בהיותם יחד בהר הכרמל ודבק בו לאהבה כתלמיד ברבו ובאביו.

שני המאורות הללו - מרן הרב זצ"ל ומרן אבא מארי זצ"ל - האירו לו את כל הדרך הוא הלך בדרך מיוחדת, דרך שקנתה לו הרבה אוהבים והרבה תומכים, ודרך שקנתה לו, לצערנו, גם מתנגדים קשים.

ממש עד ימיו האחרונים המשיך את עמלו בתורה הוא אמר לי פעם שיש לו כארבעים כרכים של חידושי תורה שהוא צריך להוציא לאור. הוא הוציא לאור רק חלק קטן מהם, באמצע עבודתו כרע, נפל ואיננו, כי לקח אותו האלוקים (המעלות לשלמה, ספר הזיכרון לגר"ש גורן, הרב יצחק אלפסי (עורך), תשנ"ו).

22. 'גאון ישראל' - הרב דב ליאור, רבה של קרית-ארבע חברון ומחבר שו"ת 'דבר-חברון':

מר"ר, גאון ישראל, הרב שלמה גורן זצ"ל, פעל רבות במשך חייו להחדרת אור האמונה וקדושת חייו ישראל לכל הרבדים באוכלוסיה היהודית. דמותו תשאר חרוטה לעד בלב נאמני תורת ישראל וארץ קדושתו על תרומתו הגדולה בכל החיים הציבוריים ('המעלות לשלמה', ספר הזיכרון לגר"ש גורן, הרב יצחק אלפסי (עורך), עמ' 250, תשנ"ו).

23. "תורה שלמה" - הרב חיים דרוקמן, ראש ישיבות בני-עקיבא בישראל:

הגר"ש גורן זצ"ל היה אדם ענק, שכל חייו היו למען הכלל. גם חייו הפרטיים היו כלל ישראלים: למען עם ישראל, ארץ ישראל, מדינת ישראל ותורת ישראל. בראש ובראשונה אני מרגיש צורך להדגיש את גדולתו בתורה, על כל חלקיה. הוא לא היה רק מגדולי הדור שלנו. הוא היה ענק בתורה, מן השורה הראשונה. תמיד התלבטתי, כשהיה עלי להציג אותו בפני קהל. לא היו מילים בפי, והשתמשתי רק במושג "שר התורה". מעבר לזה לא יכולתי להוסיף מילה. אכן, הוא היה שר התורה במלוא גדולתה, על כל חלקיה בנגלה ובנסתר: בקיא בה, שולט בה ומחדש בה חידושים מקוריים. גם בתורה שבכתב שלו וגם בתורה שבעל פה שלו, הייתה תמיד מקוריות.

על גדלותו בתורה אין מי שיכול לחלוק. גם אלה שהתיימרו לחלוק על דרכו, לא יכולים היו לחלוק על גדלותו בתורה. ומתוך גדלותו בתורה, נבע היחס שלו לא"י, למדינת ישראל ולצה"ל. מתוך תורה באה אצלו הגישה הממלכתית: לא רק שתורה ומדינה, לא עמדו אצלו בסתירה, אלא היו אחדות אחת, שלמות הרמונית אחת. הוא כתב על מדינת ישראל כשלב בהתגשמות חזון הנביאים, הוא בירר את ערכו של יום העצמאות לאור ההלכה, לא רק בתחום התיאורטי אלא כפסק הלכה למעשה. הוא לא היסס, הוא לא גימגם. במה שהיה ברור לו היה נחרץ וחד-משמעי. לאמיתו של דבר, הוא עיצב את דמותו הדתית של יום העצמאות, בצה"ל ובמדינת ישראל כולה. הוא קבע שיש לומר הלל ביום העצמאות בברכה, לברך שהחיינו ביום העצמאות; כך קבע - וכך היה. הוא היה מן היחידים, שהטיל את כל כובד משקלו התורני על הערך של הממלכתיות הישראלית ולמשקל התורני שלו היה ערך רב.

הגמרא אומרת (בבא-בתרא צא) "אפילו ריש גרנותא משמיא מוקמי ליה", קל וחומר כל תפקיד גדול, ותפקידים כלל ישראליים במיוחד. במקרה זה הרי בולט בחוש, שהעובדה שהוא היה מיסד הרבנות הצבאית הראשית, והוא עמד בראשה, הייתה ממש מן השמים. הוא היה שר התורה ושר הצבא כאחד. הוא היה רב ואלוף גם יחד והדברים לא היו אצלו בסתירה כי אם שלובים זה בזה, הרמוניים, מאוחדים. ומתוך השילוב הזה הניח את היסודות של הרבנות הצבאית הראשית בצה"ל. הוא היה האיש הנכון במקום הנכון. הוא לא היה מונע על ידי דאגה לחיילים הדתיים בלבד, עם כל החשיבות שבדבר, אלא דאגה לכך שצה"ל כולו יהיה צבא יהודי, שתהיה כשרות בכל מקום, לכולם. שתהיה שבת בכל מקום, לכולם. והוא עמד על כך. אני רוצה להזכיר את מסירות נפשו, הבלתי רגילה. הוא הגיע למקומות המסוכנים ביותר, לכל מוצב נידח, תוך כדי סיכונים בלתי רגילים. ובכל מלחמות ישראל, הלך בראש. הוא הלך עם כוחות הלוחמים. הוא לא ישב ספון בד' אמותיו. במלחמת ששת הימים כבר הפכה נוכחותו ותקיעת השופר שלו לחלק מן ההיסטוריה. אני פגשתי אותו במלחמת לבנון, בצידון, כשכבר לא היה רב ראשי לצה"ל. גם אז מצא לנכון ללכת בראש, לצאת לפגוש את כוחות הלוחמים. אני גם זוכר איך חילק תהילים בכל מקום ומקום. הוא עבר את הגבול לזיהוי חללים, תוך כדי סכנת נפשות ממש, שמעתי מפיו עצמו פלאי פלאים, איך שב ועבר לגוש עציון אחר נפילתו, איך הסתובב בשדות מוקשים בכיס פלוג'ה בכדי לגלות את החללים שם ולהביאם לקבר ישראל.

הגר"ש גורן זצ"ל היה איש אמת. הוא לא נשא פנים לאיש. מה שהיה אמת, מה שהאמין בו, אמר בריש גלי, לכולם. הוא אמר את האמת גם כשלא נעמה לאוזן כולם. מה שהאמין בו, מה שחשב לנכון ולאמת, השמיע אותו ולחם למענו.

היה לו לב חם ואוהב לכל חלק בעם ישראל. פעלו ברבנות הצבאית היה במגמה של שמירה על אחדות העם. הוא פסק פסקים נועזים למנוע פרוד בעם. הוא ראה באחדות ישראל ערך דתי הלכתי ממדרגה ראשונה.

כמה אהב את מדינת ישראל, את ארץ ישראל, מובן מאלי - את תורת ישראל, כשכל אלה יחדיו מהוים אצלו שלמות אחת. לא אחת שמעתי מפיו "תורה שלמה": בין אדם למקום, בין אדם לחבירו, בין אדם לעמו ולארצו ולמדינתו. לא חלקי תורה, אלא תורה שלמה. ומתוך כך, הייתה אצלו אכפתיות לפגיעה בשלימות הזאת ('אורות עציון' כ"ה, עמ' 5-8, ישיבת אור עציון, תשנ"ה).

24. "גדול-גיבור" - הרב שלמה אבינר:

גאון זה יחיד ומיוחד היה מבין גאוני דורו, כפי שכתב מרן הרב קוק במאמרו ה"גדול והגיבור". הרב שלמה גורן היה גדול-גיבור, הוא היה גאון בתורה, בשקידה נוראה, בבקיאות עצומה נוהג בחומרות שהרבה אנשים לא הקפידו עליהן, ויתר על כל תענוגי העולם הזה כדי להתמסר ללימוד תורה. יחד עם זה פעם בו עוז החיים, הוא היה איש חיל. איש צבא, חייל קרבי אמתי - שגם באותו זמן לא פסק הלימוד מפיו - חייל גדול. הוא היה איש ארץ ישראל ואיש תשועתם של ישראל, איש קיבוץ גלויות ואיש בניין הארץ, איש המדינה ואיש הצבא. באישיותו היה מאחד את שני הדודים שהתרחקו בתגרת הגלות, למען דעת שיש תורה בארץ, תורה במדינה, שהתורה היא נשמת הממלכתיות. הוא באמת היה דומה למלך בשעת מלחמה, מלך בצבא ובמדינה. בזה היה מתקיפי ארץ, מאותן תקיפי ארץ ישראל שנאמר עליהם שהינם מעולים מחסידי בבל. בעניינים אישיים היה עניו וצנוע, סופג בגלל עמדותיו עלבונות אין ספור באופן לא יתואר, בענווה חן אצילית. אך כאשר זה היה עניין עקרוני הנוגע לתורה ולמצווה, לעם ולארץ, היה לוחם כאריה, בלי חת וברי מורא, כתלמידי ארץ ישראל הקשים כברזל. לחם כדי שתהיה תורה במדינה וכדי שתהיה ממלכתיות בתורה, שנים שהם באמת אחד. הענק הזה איחד שני זרמים אלה בחייו רבי הפעלים, וסלל דרך לאומה כולה. כאשר ראה שאותה מדינה אשר אהב יותר בעצמו, הולכת בדרך לא דרך, בדרך של חולשה וחרפה, לבו הרגיש סבל וקרס, והענק נפל. לא היו לו תלמידים מיוחדים. אך כל האומה היא תלמידתו, וזכרו החי ימשיך לפעום בה לנצח (מורנו ורבנו הגאון הרב שלמה גורן, נדפס בהתחלת ספר 'קשרי מלחמה', חלק א', הרב אייל קרים ובעיטורי כהנים', גיליון 118, כסלו תשנ"ה)

25. הסכמות ומכתבי ברכה מאת הרב גורן שנדפסו בספריהם של גדולי תורה:

הרב שלום משאש - רב העיר ירושלים ומגדולי הפוסקים של יהודי צפון אפריקה:

מביא את הסכמת הרב גורן לספריו. הסכמה ראשונה מובאת בפתח ספרו: 'תבואת שמ"ש'. "הסכמת מרן הגאון הרב שלמה גורן שליט"א, הרב הראשי לישראל" והיא נכתבה ביום כ"ג מנחם-אב תשל"ט. גם בחלוף השנים, מביא הרב משאש בשנית, הסכמה מאת הרב גורן, וזאת, בפתח ספרו: 'שמש ומגן' (הסכמה שנכתבה ביום י"ז בכסלו תשנ"ב).

סיפר תלמידו של הרב משאש, הרב ינון רביב: ...שלום הוא ושלימה משנתו, תמיד היה מחפש לעשות שלום. כשהייתה מחלוקת גדולה בין עמיתו לרבנות הגאון הרב בצלאל זולטי זלה"ה לרב הראשי הרב שלמה גורן ז"ל, ניסה הרב לפייס ביניהם בכל כוחו (שמש ינון, בא השמש, עמ' כז').

הרב יהושע ממון - רבה של נהריה וחבר בית דין הגדול (לשעבר), מחבר שו"ת "עמק יהושע" וזקן רבני מרוקו בישראל (כיום):

הדפיס את הסכמת הרב גורן לספרו 'עמק יהושע' (מיום כו' טבת תשל"ז), ובה מכנה אותו "מרן הגאון הרב הראשי לישראל". בספר 'עם-רם', מאת בנו, הרב רפאל ממון, מובאת תמונה ממעמד קבלת פנים חגיגי שנערך לרב גורן ע"י הרב ממון בנהריה (שם כיהן כרב העיר), לרגל בחירת הרב גורן לכהונת הרב הראשי לישראל, במעמד זה, נשא הרב ממון דברים לכבודו של הרב גורן.

הרב דוד שלוש - רבה של נתניה וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל:

מכתב ברכה לספרו 'בני עמי' שנתקבלה עוד בהיות הרב גורן עדיין בצה"ל ולאחר שנבחר לכהן כרבה של ת"א (מכתב ברכה מיום כ"ב תמוז תשכ"ט).

הרב יוסף שרביט - רבה של אשקלון וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל:

הסכמה לשו"ת 'ארחות יושר' (מיום ד' חשוון תשל"ז), הסכמת: "מרן הגאון מוה"ר שלמה גורן שליט"א הרב הראשי לישראל". הרב גורן כתב מכתב ברכה נוסף לספרו של הרב שרביט: "נר-מיכאל" אותו הוציא לע"נ בנו, מיכאל הי"ד, שנפל במלחמת יוה"כ.

הרב מכלוף אביחצירא - (בן הרב אליהו ונין ה'אביר יעקב', ראב"ד במרקש ואח"כ רב בירושלים):

הרב גורן כתב מכתב ברכה והסכמה לספרו "יפה שעה" מיום כ"ח תמוז תשל"א, בהיותו רב ראשי של ת"א ושם בכותרת: "הסכמת הגאון מרן שלמה גורן"

הראשל"צ הרב אליהו בקשי דורון - מזכירו בכבוד כ - "גר"ש גורן זצ"ל" (שו"ת 'בנין אבי', סי' ל' עמ' קמב')

הראשל"צ ורבה של ירושלים הרב שלמה משה עמאר - נבחן אצל הרב גורן לדיינות (ביחד עם הרב עובדיה יוסף והרב וולדינברג) השתתף ונשא דברים באזכרה לכבודו.

26. "שימושה של תורה" – לקט סיפורים וזיכרונות:

סיפר הרב גד נבון ז"ל, הרב הראשי לצה"ל (לשעבר):

הרב גורן היה גאון בתורה. הוא שלט בש"ס ובפוסקים ולא השאיר פינה בתורה אותה לא חרש. ישבנו במשך שעות רבות וארוכות ללמוד תורה, היינו מתחילים בלימוד בערב ומסיימים בשעות הבוקר. כשהיינו יוצאים לפעילות, את כל זמן הנסיעה עד למקום יעדנו היינו מעבירים בלימוד תורה, זהו בעצם הזיכרון החזק ביותר שלי מהרב גורן זצ"ל: למדנותו יוצאת הדופן והעובדה שמעולם לא דיברנו מילה שאיננה בעיני התורה ("הצופה", חשוון תשנ"ה)

סיפר הרב מנחם הכהן, עוזרו האישי של הרב גורן בצה"ל:

הרבה מזמננו המשותף, בילינו בנסיעות ארוכות למוצבים בכל רחבי הארץ, חלקם בנגב ובגליל. הנסיעה המשותפת כללו גם טבילות לילות מקפואות בנחל דן על גבול סוריה. הטבילות נעשו בדרך כלל אחרי הרצאות במוצבים שונים, שהסתיימו בשיג ושיח עם החיילים אל תוך הלילה. לאחריהן תפילת 'ותיקין' בציונו של רבי שמעון בר יוחאי במירון, ומשם חזרה למטכ"ל בתל אביב.

לרב הייתה גמרא קטנה, וממנה היה לומד לאור מנורה במכונת. כשהיה מתעייף ורצה להתבדח מעט, היה אומר לי שנתחיל להספיד אחד את השני. זה היה השעשוע שלנו. אני הייתי מתחיל בנוסח הספד ירושלמי עם ניגון מיוחד: 'איי, רב שלימה, מה נהיה ממך?! אתה הולך עם רובה במקום לשבת ללמוד תורה, יכולת להיות אחד מגדולי הדור!', והוא היה מגיב ונענה לי בהספד משלו... (מוסף 'שבת', 'מקור ראשון', כ"ו באייר תשע"ב)

סיפר ר' מרדכי לוריא ז"ל, איש הרבנות הצבאית:

אבי ז"ל הכירו עוד בילדותו של הרב גורן וממנו למדתי לראשונה להעריכו ולכבדו. ההכרות הקרובה שלי עמו הייתה בעת ששרתי ברבנות הצבאית. לאחר הכרות של קרוב לחמישים שנה אני יכול לומר בוודאות שהיה ממש גדול הדור וחבל שלא איכשר דרא והלך לעולמו בטרם עת. התכונה העיקרית שלו הייתה "לא תגורו מפני איש" ועל כן השניא עצמו על רבים גם טובים ושלמים בדומה לו וד"ל.

בראיון האישי הראשון שלי עמו בביתו התעניין לדעת מה אומרים עליו בבית תלמודו דהיינו ישיבת חברון. כוונתו הייתה לשו"ת שהיה כותב כל שבוע בביטאון הרב"צ "מחניים". ברוב חציפות עניתי לו שהבחורים חושבים שהוא קודם כותב את המסקנות ההלכתיות ואחר כך כותב את התשובה הארוכה שמצדיקה אותם. לאחר שבגרתי הבנתי שדווקא בכך הראה את כוחו הגדול שכן כידוע "כוחא דהיתרא עדיף". מלבד המוח האדיר שזכה בו במתנה מה"ת היה שקדן מופלא שהיה עובר כל שנה! על כל הש"ס גם לעת זקנותו.

העידו בפני ת"ח גדולים מוותיקי ישיבת 'חברון' כי על הספסל שישב גורונצ'יק, אי אפשר היה לא להתבטל - כי בושו מפניו, וגם אי אפשר היה ללמוד - כי היה מנענע את הספסל בעת לימודו ברתחא דאורייתא מבלי להרגיש בכך ועשה זאת לפחות שמונה-עשרה שעות ביממה ולפעמים ממש מעת לעת.

בגיל צעיר כבר חיבר ספר חד"ת על ירושלמי וקיבל עליו הסכמה מופלאה מרשכבה"ג ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל שבו כתב שבתחילה לא האמין שאכן בחור כה צעיר כתב ספר כזה בעצמו. כשזכיתי להיות יותר מקורב אליו בצה"ל ואח"כ לא יכולתי להפסיק להתפעל מזיכרונו האדיר שידע ממש ש"ס בבלי וירושלמי ראשונים ואחרונים בעל פה ממש. (

התכונה הכי חשובה שלו הייתה לענ"ד, המסירות נפש שלו ממש להנהגת הדת בצה"ל. לולא הוא בוודאי שלא הייתה לא שבת ולא כשרות ולא פסח וכו' וכו' בצה"ל. אפילו בן-גוריון הבין זאת כשמינה אותו לרב הראשי לצה"ל כשראה שעומד מולו אדם אמתי שלא יהיה מוכן לוותר על קוצו של יוד בענייני הדת בצה"ל וימסור עצמו על כך ללא משוא פנים וללא פחד ומורא פרט למורא שמים. בפרט היה הדבר מתגלה בתקופת הפסח שבה אנו נמצאים כשנוכחנו כיצד מהתחלת "מבצע פסח" חודש לפני החג היה מעסיק את כל כולו אך ורק בעניין זה ואף נוסע הלך ושוב במחנות צה"ל ובדק בעצמו שהכול נעשה על פי דיני תורה"ק. ועל מסירות הנפש שלו לארץ-ישראל אין צורך בכלל לדבר כי מודעת היא לכל.

אני יכול לכתוב ימים רבים עליו ולא אצליח אפילו לתאר מעט מגדלותו ועל כן יבושו כל המלעיגים ויגורו מדינא דשמיא ר"ל של העולב בת"ח יראי ה' שעקיצתם עקיצת עקרב ונשיכתם נשיכת נחש ובפרט לאחר שעלו לגנזי מרומים. ולוואי שזכותו יגן עלינו ועל כל עם ישראל בזה ובבא.

לימוד ליל שבועות במחיצת הרב גורן:

סיפר הרב קובי דמבינסקי, מנהל ארכיון הרב גורן, אשר בילדותו התפלל בבית הכנסת 'קוממיות אברהם' בו כיהן הרב גורן כרב בית-הכנסת: שבועות היה הזמן שבו נפגשנו עם ההתמדה העצומה של הרב גורן. הוא היה מלמד מאחת עשרה בלילה עד תפילת 'ותיקין' את כל השיעורים ברצף. לא

היה דבר כזה להסתובב בין ארבעה-חמישה בתי כנסת. הוא היה מלמד שיעורים של ממש, לא סתם ווארטים אלא שיעורים בהלכה ובלמדנות. היה לו שיעור אחד לקראת סוף הלילה ברמב"ם, שגם אילו היה באמצע היום – היה קשה להחזיק בו ראש. באמצע עוברים נושאים, אבל הרב יושב כל הזמן ומלמד

"לא תגורו מפני איש":

סיפר נכדתו, הגב' אפרת שפירא-רוזנברג: כשבגרת, הייתה לי הזכות וההזדמנות לא רק להביט בו מהצד ולספוג באופן פסיבי מדמותו, אלא אף לקיים אתו שיחות ארוכות על הספה בסלון, במטבח תוך כדי הכנת ארוחה משותפת או בחדרו מאחורי הררי הספרים, ואגב כך להרהר בייחודיות ובמורכבות של דמותו. דמות של אדם מלא סתירות פנימיות וניגודים. לשמוע אותו מטיח כלפי שמיא, שנה אחר שנה לפני כל תפילת נעילה ביום כיפור, איך הקב"ה חרץ במשך חמש שנים את גורלם של מיליון וחצי ילדים ותינוקות ללא משפט, ותובע ממנו להעמיד אותנו למשפט מתוך ביטחון מוחלט שנצלח בו, ושבווע אחר כך לראות אותו מפזז ומכרכר לפני ארון הקודש בשמחת התורה הנלהבת, האנרגטית והסוחפת ביותר שלה הייתי עדה בחיי ושכמותה לא הצלחתי לשחזר מאז מותו.

לשמוע אותו מדבר בפלפול ליטאי עמוק על סוגיה במסכת פסחים עם פתיחת ליל הסדר המשפחתי, אבל שעות אחר כך לחזות בו בשירה חסידית אקסטטית על גבול המיסטית של "שבשפלנו זכר לנו ויפרקנו מצרינו" תוך כדי ריחוף לאורך הסלון כולו עם סיום ליל הסדר. לשמוע ממנו, בגוף ראשון, על המחויבות הערכית והאנושית העמוקה להתרת עגונות וממזרים ועל האומץ ההלכתי שנדרש לכך, אך לראות את הנפש שלו יוצאת מהגוף ומרחפת מעל כשהוא מתאר את הכניסה להר הבית עם שחרור הכותל. לשמוע אותו נוזף בתקיפות במישהו שעליו חלק, אבל דקות אחר כך לראות אותו מסתגר בחדר עם נדכה וחסר תקווה שבוכה על כתפו.

כמי שגדלה בקרבה כל כך גדולה אליו, הרגשתי שאני מצליחה לפענח את דמותו המורכבת. אבל לציבור זה לא תמיד היה קל. סבא היה "זאב בודד" שלא ראה את עצמו כמייצג או מחויב לאף אחד; לא למגזר, לא למפלגה ולא לדרך. האמת הפנימית שלו, זו ההלכתית, הערכית, הרוחנית והאישית – היא שהדריכה אותו, ולא הצורך למצוא חן בעיני אף אדם או גוף. המשפט ששמענו מפיו יותר מכל משפט אחר, המנטרה של חייו שאותה העביר לנו, ילדיו ונכדיו, הייתה: "לא תגורו מפני איש" - אני מפחד רק מהקב"ה".

ובאמת, החרדים ראו בו מעין בוגד שחצה את הקווים, הציונות הדתית בימיה של המפד"ל ראתה בו לווין שסטו מחללית האם בגלל עצמאותו ההלכתית שלא יישרה קו עם עמדת המפלגה, השמאל ראה בו ימני, והימין התאכזב מפסיקתו בנוגע לרמת הגולן ולחבל סיני. כאבתי את בדידותו וחשתי תסכול עמוק על כך שאולי אינו מוערך מספיק. אבל ככל שנקפו השנים הבנתי שזו הייתה דרכו: רב ללא תלמידים, שבמידה רבה כולם תלמידיו. לא שייך לאף מגזר, אבל במידה רבה על-מגזרי ומייצג את כולם. שכלתן, רציונליסט וחד מחשבה, ובד בבד, חסיד חם וסוחף. גאון ענק בתורה שמתפלפל עם גדולי הפוסקים, אבל יודע ואוהב להמציא סיפורים לנכדים ולדהור איתם על סוסים ביערות הר כנען. תקיף, עוקר הרים וטוחנם זה בזה, אבל רגיש, אוהב אדם, צוחק ומצחיק, שאכן לא גר מפני איש. איש של ניגודים.

חתימת הלקט:

סיפר לי חברי הרב י. יפת, שנכח בהלווייתו של הרב גורן. שבזמן ההלוויה, עת היה תלמיד צעיר בישיבת 'מרכז הרב', הוא זוכר כיצד עמד ביחד עם קבוצת חבריו מישיבת 'מרכז הרב' בצד הדרך כשלפתע, ניגש אליהם אדם הלבוש כחרדי ואמר להם שהוא פגע ברב גורן וביזה אותו בדברים והוא לא יודע כיצד לבקש סליחה.

סיפור דומה סיפר ר' אבי רט, עורך ספר זיכרונותיו של הרב גורן "בעוז ובתעצומות": בוקר אחד, ברבע לשבע בבוקר, מתקשר אלי איש אחד ושואל אותי: אתה אבי רט? אני חייב להגיד לך משהו. אני יהודי בן שישים וחמש מבני ברק, גדלתי במוסדות חרדיים כל חיי. מגיל ארבע עשרה גדלתי על שנאת (הרב) גורן. עבורנו, הוא היה 'ציוני' שמכשיר ממזרים ומתיר עגונות, שנאנו אותו וכעסנו עליו. עברו שנים והבנו שהחיים קצת יותר מורכבים משחור ולבן. כעת, כשיצא הספר 'בעוז ובתעצומות' החלטתי לקרוא אותו, אתמול בלילה סיימתי והבוקר מיד התקשרתי. אני רוצה לעשות תשובה, אני רוצה לבקש סליחה, מה לעשות? בפני מי להתנצל. אני מרגיש שגדלתי עם שטיפת מוח, כל השנים שנאתי אדם שלא הכרתי. **כעת ראיתי מי היה באמת, גדולתו בתורה, אהבת ישראל שלו, מה עשה בצבא, מה עשה במדינה** (שיחה בישיבת ההסדר בראשון לציון).

כתב מרן הגרא"ה קוק: לפעמים לא יתקבלו דברי חכם בדורו, ואין בני דורו מכירים ערכו ואינם מעמיקים בדבריו כ"כ, ע"כ אינו מועיל להשלמתם לפי רוממות ערכו. ובדורות הבאים כשסרה הקנאה וההרגל המעוור עינים, אז מזדקקים דבריו ומתבררים, וילכו רבים לאורו. (עין איה, ברכות פ"ב פסקא נג).